

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

Diplomová práce

Sabina Hofmanová

Jazykový sexismus v současné španělštině

Linguistic sexism in contemporary Spanish

Praha 2016

Vedoucí práce: Doc. Petr Čermák, Ph.D

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 1. srpna 2016

.....
Jméno a příjmení

Touto cestou bych ráda poděkovala vedoucímu své diplomové práce, panu Doc. Petru Čermákovi, PhD., za jeho ochotnou spolupráci a cennou odbornou pomoc.

Klíčová slova (česky)

jazykový sexismus, španělština, gender, generické maskulinum, přechylování, zneviditelňování žen

Klíčová slova (anglicky):

linguistic sexism, Spanish, gender, generic masculine, gender inflection, invisibilization of women

Abstrakt (česky)

Jak napovídá samotný název, předmětem předkládané diplomové práce je jazykový sexismus v současné španělštině. Teoretická část nabízí kritický pohled na fenomén tzv. sexismu v jazyce a vymezuje pojmy jako jazykový sexismus, androcentrismus či zneviditelňování žen v jazyce. Poskytuje rovněž stručný nástin vývoje genderové lingvistiky s důrazem na španělsky mluvící země a nabízí přehled významných prací na dané téma.

Práce se dále zabývá kontrastem mezi sexismem jazykovým a sexismem společenským a otázkou, zda jazyk může být sexistický, či zda se sexismu dopouštějí pouze mluvčí tím, jak jazyk užívají. Zvláštní pozornost je pak věnována problematice rodu v jazyce a jevům, které bývají v jazyce označovány jako sexistické, zejména generickému maskulinu.

Praktická část práce je věnována především otázkám lexikálním: označování žen v profesích, které byly donedávna vyhrazeny mužům a úslovím a ustáleným slovním spojením, která mohou být ukázkami sexistického užívání jazyka, případně odrazem společenského sexismu v jazyce. Analyzována je i asymetrie ve zdvořilostním oslovení žen a mužů, nesprávné páry, zdánlivé duály a chybějící lexikální jednotky i nadávky a vulgarismy, které lze považovat za „sexistické“. V případech, kdy je to relevantní, jsou závěry podpořeny statistickými údaji z jazykového korpusu Španělské královské akademie.

Poslední část je věnována sexismu ve veřejných dokumentech, v reklamě a marketingu. Její součástí je analýza pěti reklam, které se ve Španělsku během posledních několika let objevily a staly se terčem kritiky právě pro sexistické nazírání na ženy.

Abstract (in English):

As the title itself indicates, the topic of this thesis is the linguistic sexism in contemporary Spanish. The theoretical part offers a critical perspective on the phenomenon of so called sexism in language and defines terms such as linguistic sexism, androcentrism or invisibilization of women in the language. It also provides a brief outline of the development of gender linguistics with an emphasis on Spanish-speaking countries and provides an overview of important works on the topic.

The thesis also deals with the contrast between linguistic sexism and sexism as a social issue, as well as with the question whether language can be sexist, or whether the sexism is caused by the way the speakers use the language. Particular attention is paid to the issue of gender in language and phenomena that are considered as sexist, especially the generic masculine.

The practical part is mainly dedicated to lexical issues: denoting women in professions that were traditionally male and idioms and set phrases that can be examples of sexist use of language or a possible reflection of social sexism in language. It also analyses the asymmetry in addressing women and men in a polite way, inadequate pairs, apparently dual forms and missing lexical units as well as insults and profanities that can be considered "sexist". Where relevant, the conclusions are supported by statistical data gathered from the linguistic corpus of the Royal Spanish Academy. The last part is dedicated to sexism in public documents, in advertising and marketing. It includes analysis of five ads that were published in Spain lately and became the target of criticism for being sexist against women.

Obsah

1. Úvod. Fenomén tzv. sexismu v jazyce a jeho širší ideový rámec. Významné práce na toto téma a genderová lingvistika.....	8
2. Může být jazyk sexistický? Sexismus jazykový a sexismus sociální.....	15
3. Kritická revize jazykových jevů, jež bývají považovány za projev sexismu v jazyce: rod, maskulinum v generické funkci, „sexistická“ slovní zásoba.....	19
4. Označení žen v profesích donedávna vyhrazených mužům.....	32
5. Slovní zásoba – idiomy, úsloví atd.....	37
6. „Sexistické“ užívání jazyka - sexismus v jazyce marketingu, reklamy a ve veřejných dokumentech.....	45
7. Závěry.....	48
Seznam použité literatury:.....	50
Resumé v českém jazyce.....	53
Resumé ve španělském jazyce.....	55
Přílohy.....	57

1. Úvod. Fenomén tzv. sexismu v jazyce a jeho širší ideový rámec.

Významné práce na toto téma a genderová lingvistika

Na následujících stranách se v teoretické části pokusíme osvětlit základní pojmy související s problematikou jazykového sexismu a nastínit jeho vznik, historický vývoj a jeho okolnosti i současný stav genderové lingvistiky ve Španělsku i ve světě. Podáme přehled relevantních jazykovědných a společenskovedních prací, které na toto téma vznikly a rovněž zrevidujeme jazykové jevy, které bývají považovány za projev sexismu či androcentrismu. Pozornost bude věnována i otázce, zda jazyk může být sexistický, nebo se sexismu dopouští pouze jeho mluvčím tím, jak jej užívají. V praktické části zdokumentujeme u vybraných výrazů jejich výskyt v korpusu CREA (Corpus de Referencia del Español Actual) dostupném na webových stránkách Španělské královské akademie. Tento korpus zachycuje současnou podobu španělského jazyka (více než 200 milionů slov), a to v dokumentech z posledních pětadvaceti let (zachycen je jazyk psaný i mluvený). Materiály ze Španělska tvoří 50% textů, zbylých 50% představují dokumenty z ostatních španělsky mluvících zemí. Konkrétně zaznamenáváme celkový počet výskytů těchto výrazů a počet dokumentů, ve kterých se objevují. Tyto dokumenty lze chápat jako jednotlivé mluvčí nebo jejich idiolekty. Rozlišovat budeme tvary normativní, tedy uznané Akademií jako „správné“, a úzus. Výsledky získané z korpusu se pokusíme porovnat se závěry uvedenými v části teoretické.

Řídké zmínky o pokusech popsat mluvu žen jsou dokumentovány již od klasického starověku. Skutečný zájem o genderovou problematiku v jazyce však nastává až v průběhu 20. století. Zpočátku se touto tematikou zabývaly především jiné vědní disciplíny, například antropologie nebo dialektologie, později pak sociolingvistika. Analyzován byl zejména způsob, jak ženy mluví, avšak za normu a výchozí bod k hledání odlišností byla považována mluva mužů.

Prvním velkým dílem o jazykovědě, ve kterém byl věnován prostor problematice mluvy žen, byla v roce 1922 Jaspersenova práce nazvaná *Language. Its nature, development and origin*. Stejný autor se k tématu vrátil i o dva roky později ve svém díle *The philosophy of grammar* a věnoval mu kapitolu Sex and gender.

Pojem gender se začal užívat ve společenských vědách ve druhé polovině 20. století. Podle Indruchové je gender „sociální a kulturní definice lidského chování, hodnot, vlastností

a vztahů jak femininních a maskulinních. Podstatou tohoto rozlišení je to, že pohlaví se považuje za vrozené, zatímco gender je konstruován společností...“¹.

Na počátku 60. let minulého století nastupuje tzv. Druhá vlna feminismu, která začíná zpochybňovat tradiční společenské role obou pohlaví. Skutečný rozvoj feministické lingvistiky však nastává až koncem 60. let a až do dnešních dní toto odvětví produkuje velké množství studií a publikací. Jedná se zejména o práce interdisciplinárního charakteru, nejrůznějšího zaměření i kvality.

Většina otázek, na něž hledá odpověď soudobá genderová lingvistika, byla formulována mezi lety 1965 a 1975. Právě v tomto období nastalo sociální klima vhodné pro obnovení zájmu o feministické smýšlení a různé druhy aktivismu. Na počátku 70. let vzniká specializovaná a vymezená vědní oblast věnující se jazykovému rodu: genderová či feministická lingvistika. Ve Španělsku pak zájem o tuto problematiku vzrůstá zejména v letech osmdesátých.²

V 70. a 80. letech dochází v mnoha zemích světa k progresivním reformám a otázce genderové rovnosti je věnována značná pozornost. Rok 1975 je Valným shromážděním OSN vyhlášen Mezinárodním rokem žen a genderovou problematikou se začínají zabývat i instituce jako Světová banka či British Council.³ Mezi lety 1976 a 1986 bylo zrovnoprávnění žen v jazyce uzákoněno v Německu, Rakousku, Francii, Dánsku, Norsku, Holandsku i Kanadě.

V jazykovědě se ve zvýšené míře uplatňují ženy-lingvistky a začínají se objevovat první anglicky psané studie o odrazu pohlaví mluvčího na podobu výpovědi. Později přichází téma zneviditelňování žen v jazyce. Rozmach genderové lingvistiky na sebe nenechá dlouho čekat a do popředí se dostávají témata jako diskriminace žen v jazyce, příčiny nerovnoprávnosti na základě pohlaví, zneviditelňování žen v jazyce a jeho vliv na chápání postavení ženy ve společnosti.⁴

V roce 1975 vychází ve Spojených státech průlomové dílo lingvistky Robin Lakoffové, *Language and woman's place*, díky němuž se jazyk a gender staly skutečným předmětem

¹Indruchová, L.: Gender v médiích: nástin problematiky. In: *Společnost žen a mužů z aspektu gender, Sborník studií*, Open Society Fund, Praha, 1999, s.131.

²SUARDIAZ, Delia Esther, ALIAGA JIMÉNEZ, José Luis, BURGOS, Elvira. *El sexismo en la lengua española*. Zaragoza: Libros Pórtico, 2002, s.19-20.

³Sunderland, J.: *Language and gender: an advanced resource book*. London: Routledge, 2006, s. 10.

⁴Valdrová, J.: K české genderové lingvistice. In: *Naše řeč*. Praha, 1997, roč. 80, č. 2, s. 88.

jazykovědného bádání. Autorka své teze nastínila již o dva roky dříve v článku publikovaném v časopise *Language In Society*. Kromě její práce z tohoto období vybočují i příspěvky Eleanor Harz Jordanové a studie Cheris Kramerové nazvaná *Perspectives on Language and Communication*, která vyšla v roce 1978.

Právě poslední zmiňovaná autorka patří mezi první teoretiky, kteří jazyk žen popisují ryze pozitivně, na rozdíl od Lakoffové, která mu připisuje triviálnost a nejistotu. Výzkum se v tomto období zaměřoval téměř výhradně na rozdíly mezi tím, jak jazyk užívají muži a jak ženy, případně jaké jsou příčiny těchto rozdílů. V popředí zájmu se tedy ocitá zejména sociolingvistika. Diskuze o jazykovém determinismu, Sapir-Whorfově hypotéze a o vztazích mezi jazykem, myšlením a skutečností zůstávají upozaděny. Studium se věnuje zejména odhalení jevů, které v jazyce degradují ženu a jsou tudíž považovány za jazykový sexismus, případně ženu upozadují nebo zneviditelňují a jsou označovány jako jazykový androcentrismus. Na tyto jevy je pak poukazováno a hledají se v jazyce alternativy, které by pomohly tyto jevy eliminovat. Adekvátní jazyková politika je považována za způsob, kterým lze tento problém vyřešit. Jazykový sexismus je interpretován jako odraz toho, jakou má skutečně žena pozici ve společnosti. Souběžně vzniká i protichůdný proud, který v jazyce vidí příčinu sexismu panujícího ve společnosti. Tento názor hájí například feministická autorka Varda Oneová v článku „Manglish“ vydaném roku 1971 a v ještě radikálnější podobě o devět let později australská feministka Dale Spanderová v knize *Man made language*.⁵

Spanderová se zabývá mnoha oblastmi, ve kterých k sexismu v angličtině podle ní dochází. Zvláštní pozornost věnuje tomu, jak muži a ženy odlišně mluví, ale také naslouchají, když mluví v páru, ve smíšených skupinách a ve skupinách, kde jsou všichni účastníci hovoru stejného pohlaví. Tvrdí, že jazyk byl v historii utvářen muži, pozastavuje se nad tím, že slovo *man* je užíváno k označení mužů i lidí, upozorňuje na to, že bůh je vždy označován jako muž a dále také nad tím, že koitus bývá popisován jako penetrace, přestože o penetraci se jedná pouze v případě muže a ženský pohled je tudíž opomíjen.⁶

Významnou roli hrál také americký časopis *American Speech*, který pravidelně publikoval články týkající se odlišností jazykového projevu příslušníků obou pohlaví a ve kterém se

⁵Suardiaz, D.E., Aliaga Jiménez, J. L. a Burgos, E.: *El sexismo en la lengua española*. Op. Cit., s. 53-56.

⁶TALBOT, Mary M.: *Language and gender*. 2nd ed. Cambridge : Polity Press, 2010, s. 43.

objevily jedny z prvních zmínek o vhodnosti vytvoření feminin některých označení profesí (např. *doctress, authoress*).⁷

Práce Argentinky Delie Esther Suardiazové *El sexismo en la lengua española/ Sexism in the Spanish Language* vznikla v roce 1973 na Univerzitě ve Washingtonu jako disertační práce a je jedním z prvních textů zabývajících se daným tématem a vůbec prvním, který se věnuje španělštině. V centru pozornosti této práce stojí lexikální stránka jazyka. Text však nebyl publikován téměř tři desetiletí, až do roku 2002. Zcela opomíjen však také nebyl, zmiňuje jej totiž první jazykovědec, který se jazykovému sexismu ve španělštině soustavně věnoval, Álvaro García Meseguer, ve své práci nazvané *Lenguaje y discriminación sexual*. Jeho studie byla poprvé vydána v roce 1977 a byla první prací většího rozsahu, která se věnovala přímo rodu a označování příslušníků obou pohlaví ve španělštině. Pozdější odkazy na Suardiazovou byly spíše sporadické. Zájem o její práci panoval navíc spíše mezi hispanisty působícími v zemích, kde španělština není úředním jazykem. Mezi těmi, kdo se ve svých textech o její závěry opírali, stojí jistě za zmínku dánský lingvista Uwe K. Nissen a Němka Christine Bierbachová.⁸

Na rozdíl od studií, které vznikly ve Španělsku a vycházely z korpusů zachycujících kontinentální španělštinu, Suardiazová pracovala primárně s korpusem hispanoamerických variant jazyka. Mnohé z lexikálních jednotek a syntaktických konstrukcí, které Suardiazová popisuje, proto nenajdeme v žádné z evropských prací. Sama autorka proklamuje, že závěry, ke kterým dochází, se vztahují k jedné konkrétní variantě španělštiny, a to ke španělštině argentinské. Zvláštností její práce je, že vznikala v anglofonním prostředí, byla napsána v angličtině a podložena je bibliografií zachycující danou problematiku právě v anglickém jazyce, protože adekvátní materiály ve španělštině v té době neexistovaly. Z těchto podmínek a okolností pramení značné množství pasáží srovnávajících španělštinu s angličtinou.⁹

Práce vychází ze dvou proudů feminismu převažujících v dané době, tedy na přelomu 60. a 70. let 20. století, ve Spojených státech amerických: z liberálního feminismu, jehož hlavní metou jsou rovná práva obou pohlaví, a materialistického feminismu ovlivněného marxismem, který hledá příčiny zneviditelnování žen v socioekonomických podmínkách a dělbě práce dle pohlaví. Stoupenci prvního zmiňovaného proudu hájí názor, že jazyková

⁷Suardiaz, D.E., Aliaga Jiménez, J. L. a Burgos, E.: *El sexismo en la lengua española*. Op. Cit., s. 51.

⁸Suardiaz, D.E., Aliaga Jiménez, J. L. a Burgos, E.: *El sexismo en la lengua española*. Op. Cit., s. 19.

⁹Suardiaz, D.E., Aliaga Jiménez, J. L. a Burgos, E.: *El sexismo en la lengua española*. Op. Cit., s. 28.

reforma týkající se v angličtině především zájmen a jmen označujících profese by mohla pomoci k vymýcení jevů považovaných za sexistické. Materialistický feminismus se nestaví proti takové jazykové politice, ale upozorňuje na to, že změny v jazyce nebudou mít vliv na faktory, ze kterých skutečný sexismus pramení. Suardiazová věří, že jazyková politika může být efektivní součástí celku intervencí proti diskriminaci na základě pohlaví. Nesouhlasí ovšem s názorem, že samotné jazykové změny mají moc měnit skutečnost a smýšlení uživatelů jazyka a shoduje se s Lakoffovou ve skeptickém postoji vůči Sapir-Whorfově hypotéze.¹⁰ Tuto významnou psycholingvistickou teorii formuloval americký lingvista Edward Sapir již ve 30. letech 20. století. Vycházel z jazykového relativismu a formuloval tezi, podle níž se pojetí reálného světa odvíjí od jazyka dané společnosti. Jazyk tedy podle něj předurčuje určité chápání skutečnosti.

Suardiazová zevrubně popisuje kritéria a nástroje, pomocí kterých analyzovala mechanismy a jednotky, které ve španělštině souvisejí s diskriminací na základě pohlaví. Opírá se o klíčové myšlenky tehdejšího feministického hnutí a věnuje se problematice zneviditelňování žen v jazyce, jejich dehumanizaci a zvěčňování (zejména na poli sexuality), celoživotní závislosti ženy na muži, nedostatečného nebo nulového ohodnocení, kterého se ženám dostává v životě veřejném i soukromém, misogynii a naprosté marginalizaci homosexuálních vztahů mezi ženami.¹¹

V 90. letech 20. století zájem o genderovou lingvistiku neutuchá. Ve Španělsku vznikají významné práce skupiny NOMBRA, Maríi Ángeles Calerové, Esther Forgasové a Eulalie Lledó. Poslední tři jmenované autorky byly tímto výzkumným úkolem pověřeny Španělskou královskou akademií, která tak reagovala na dosavadní feministickou kritiku. Další publikace byly později věnovány sexismu v učebních materiálech a v médiích.¹²

Eulalia Lledó publikovala v roce 1992 svou práci *El sexismo y el androcentrismo en la lengua: análisis y propuestas de cambio*, v níž vymezila dva klíčové pojmy: sexismus a androcentrismus. Sexismus definuje jako devalvací žen v jazyce, androcentrismus pak jako jejich opomíjení či zneviditelňování.¹³

¹⁰Suardiaz, D.E., Aliaga Jiménez, J. L. a Burgos, E.: *El sexismo en la lengua española*. Op. Cit., s. 29-30.

¹¹Suardiaz, D.E., Aliaga Jiménez, J. L. a Burgos, E.: *El sexismo en la lengua española*. Op. Cit., s. 23.

¹²Suardiaz, D.E., Aliaga Jiménez, J. L. a Burgos, E.: *El sexismo en la lengua española*. Op. Cit., s. 66-68.

¹³Lledó, E.: *El sexismo y el androcentrismo en la lengua: análisis y propuestas de cambio*. Barcelona : Institut de Ciències de l'Educació, 1996, s. 139-141.

Další dosud publikované práce zabývající se genderovou tematikou ve španělštině na její klasifikaci navazují a jsou většinou věnovány právě problematice jazykového sexismu a androcentrismu. Druhou větví jsou pak sociolingvistické práce zabývající se jazykovými a komunikačními rozdíly mezi ženami a muži. Samostatnou skupinu pak tvoří studie stojící prozatím na okraji zájmu. Jejich autoři se snaží prozkoumat jevy doposud opomíjené, například zvláštnosti mluvy gayů a leseb, jazykových rozdílů mezi pohlavími v elektronické komunikaci a podobně.¹⁴

V posledních letech se genderová lingvistika věnuje především „analýzám konverzačního stylu, výzkumu mechanismů prosazování moci prostřednictvím jazyka obecně, úloze jazykovědy při budování osobnosti, strategii a taktice řečového projevu v cestě za úspěchem, možnostem terapie pomocí diskurzu a dalším tématům. Akcentuace genderového nazírání někdy ustupuje.“¹⁵

K problematice jazykového sexismu se vymezují také četné veřejné instituce. Na jazykový sexismus pamatuje i španělský právní řád. Je popsán v zákoně 3/2007 o rovnosti pohlaví, který mimo jiné ukládá všem veřejným institucím povinnost vyhýbat se sexistickému užívání jazyka a zároveň jej potírat ve sféře společenské, kulturní i umělecké. Tato povinnost se dle zákona kromě veřejných institucí výslovně týká i zpravodajské agentury EFE, španělské veřejnoprávní televize a veřejnoprávního rozhlasu (RTVE).¹⁶ Ve skutečnosti bohužel neexistuje jednotný úzus uvádění těchto pravidel do praxe, a to jednak proto, že zákon zásady příliš jasně nekonkretizuje, a rovněž proto, že existují různé koncepce pojetí jazykového sexismu.

Podobná doporučení stanovilo například UNESCO¹⁷ nebo Výbor ministrů Rady Evropy¹⁸. Obě příručky doporučují dbát principů rovnosti pohlaví zejména při vytváření právních a veřejných textů a v oblasti vzdělání tak, aby maskulinum nebylo v jazyce nadřazeno femininu. Apelují také na to, aby jazyk zahrnoval stejnou měrou muže i ženy a konkrétně mimo jiné zmiňují nevhodnost užívání generického maskulina a diskriminujících označení. Jako žádoucí naopak uvádí užívání neutra, převádění názvů profesí a titulů do maskulina

¹⁴Suardiaz, D.E., Aliaga Jiménez, J. L. a Burgos, E.: *El sexismo en la lengua española*. Op. Cit., s. 58.

¹⁵Valdřová, J.: K české genderové lingvistice. In: *Naše řeč*. Praha, 1997, roč. 80, č. 2, s. 88.

¹⁶Ley Orgánica 3/2007, de 22 de marzo, para la igualdad efectiva de mujeres y hombres. In: *Boletín Oficial del Estado*, číslo 71 (2007), ss. 12611-12645.

¹⁷UNESCO: *Recomendaciones para un uso no sexista del lenguaje*, Paris, ss. 10 -11.

¹⁸Council of Europe, Comitee of Ministers, Recommendation No. R (90) 4. 1990, ss. 1-2.

i feminina a vyhýbání se označením, která vymezují ženu pouze na základě jejího vztahu k muži.

Španělské instituce nezůstávají v aktivitě pozadu a v posledních letech mnohé z nich vydaly vlastní příručky nesexistického užívání jazyka. Většina těchto publikací však byla vytvořena bez účastí lingvistů a dalších profesionálů z oblasti užívání jazyka. Přestože tyto příručky analyzují mnohé aspekty slovní zásoby, morfologie i syntaxe, uvedená doporučení jsou často formulována neodborně a jsou v rozporu s normami stanovenými Španělskou královskou akademií a normativními gramatikami. Tisk v nedávné době upozornil mimo jiné na případ univerzity v Murcii, která vydala manuál nesexistického užívání jazyka, na jehož tvorbě se nikdo z profesorů z oddělení španělského jazyka neměl možnost podílet.¹⁹

Ignacio Bosque ve své práci *Sexismo lingüístico y visibilidad de la mujer* porovnává devět příruček nesexistického užívání jazyka vydaných různými institucemi. Pouze jedna z nich, *Manual de lenguaje administrativo no sexista* vydaný v Malaze, byla vypracována na základě rozsáhlé bibliografie a zároveň je ve svých doporučeních nejméně radikální. Jako jediná také připouští, že generické maskulinum zahrnuje i ženy, poukazuje ale na nesprávnost jeho nadměrného užívání.²⁰ Ostatní z analyzovaných příruček užívání výrazů, které by ve tvaru maskulina zahrnovaly obě pohlaví, tedy generického maskulina, zcela odmítají.

Bosque konstatuje, že diskriminace žen je pro španělskou společnost skutečně palčivým problémem a upozorňuje i na sexismus v reklamě, která ženy často prezentuje jako pouhý sexuální objekt. Ztotožňuje se rovněž s názorem, že je třeba usilovat o rovnoprávnost žen a mužů ve společnosti a snažit se docílit toho, aby přítomnost žen byla viditelnější. Právě na nedostatečnou viditelnost či zneviditelnování žen v jazyce i ve společnosti poukazují autoři všech devíti příruček, které Bosque zkoumal.²¹

¹⁹Bosque, Ignacio: Sexismo lingüístico y visibilidad de la mujer. In: *Boletín de información lingüística de la Real Academia Española (BILRAE)* [online]. 2012, s. 1.

²⁰Medina Guerra, A.M. (coord.): *Manual de lenguaje administrativo no sexista*. Asociación de estudios históricos sobre la mujer de la Universidad de Málaga y Área de la mujer del Ayuntamiento de Málaga, 2002, s. 29.

²¹Bosque, Ignacio: Sexismo lingüístico y visibilidad de la mujer. Op Cit., s. 2-4.

2. Může být jazyk sexistický? Sexismus jazykový a sexismus sociální

Jazyk je živý organismus, který ovlivňuje mnoho faktorů. Mezi ně pochopitelně patří mimo jiné i společenské změny, kterým daná kultura podléhá nebo formální pravidla stanovená gramatickým systémem. Jazyk odráží, a to zejména ve slovní zásobě, rozdíly společenské povahy. Je ale velmi diskutabilní, zda vývoj jeho morfologické a syntaktické struktury podléhá vědomému rozhodnutí mluvčích či zda je možné jej řídit normami a jazykovou politikou.²²

Španělská společnost má za sebou dlouhou patriarchální tradici a lze tedy předpokládat, že španělština může mít tendenci v některých případech tíhnout k androcentrickému náhledu na skutečnost.

V průběhu posledních několika desetiletí se rozvíjelo feministické hnutí a sílily požadavky na zrovnoprávnění žen. Jazyk byl označen za sexistický a to bohužel bez toho, aby toto tvrzení bylo vědecky ověřováno. Objevilo se mnoho návrhů, jak tento problém napravit. Žádná z navrhovaných změn však nakonec nebyla mluvčími ve větší míře přijata.²³

Nejprve je třeba vymezit rozdíly mezi pohlavím a rodem. Pohlaví osob je přirozený genetický rozdíl mezi muži a ženami. Tento rozdíl zodpovídá za rozdělení rolí a úkolů ve všech komunitách, primitivních i moderních. Gramatický rod je slovům daného jazyka vlastní a nelze ho pouhým rozhodnutím změnit. Je nutné zdůraznit, že rod (*género*), kterým se zabýváme, je kategorií čistě jazykové povahy, nikoli charakteru biologického. V současné španělštině ale nezřídka dochází ke směšování pojmů a rod bývá zaměňován s pohlavím. Příčinou těchto záměn a problémem jsou právě pojmy maskulinum a femininum, čili mužský a ženský rod. Pokud by se bývalo zavedlo například označení první rodová třída a druhá rodová třída, možná by řada dnešních sporů vůbec nevznikla.

V souvislosti se zaměňováním pojmů rod a pohlaví se však ve španělštině objevují i slovní spojení jako *violencia de género*.²⁴ Španělská královská akademie toto označení považuje za

²²Bosque, Ignacio: Sexismo lingüístico y visibilidad de la mujer. Op Cit., s. 15.

²³Lemus, J. E.: Sexismo en el lenguaje: mitos y realidades. *Memorias del Encuentro de la Red Centroamericana de Antropología*. San Salvador: Asociación Salvadoreña de Antropología, 2001, s. 1.

²⁴Roca, Ignacio M.: Todas las vascas son vascos, y muchos vascos también vascos. Género y sexo en el castellano. In: *Boletín de la Real Academia Española* [online]. 2009, ss. 86-87.

formulaci nevhodně přejatou z angličtiny a doporučuje spíše výrazy jako *violencia doméstica* nebo *violencia por razón de sexo*.²⁵

Nahlížíme-li na problematiku z čistě lingvistického hlediska, žádný jazyk nelze považovat za sexistický. Přímý vztah mezi gramatikou jazyka a postavením ženy ve společnosti, která daný jazyk užívá, neexistuje. Jazyk pouze odráží skutečný sexismus, tedy ten společenský. Užití jazyka se mění v závislosti na proměnách sociálních rolí, ke kterým ve společnosti dochází. Jediný způsob, jak jazyk zbavit antropocentrických užití, je vymýtit sexismus a antropocentrismus ve společnosti a zcela zrovnoprávnit muže a ženy. Jazykové změny budou důsledkem tohoto zrovnoprávnění. Důkazem těchto tvrzení je podle Lemuse fakt, že lidé, kteří hovoří stejným jazykem, mají různý pohled na svět a jsou ovlivněni společností, ve které žijí. Stačí porovnat dvě různé země, v nichž je úředním jazykem španělština. Jazyk je tedy podle něj pouze reflektuje podmínky žen a mužů ve společnosti, ale neovlivňuje je.²⁶

Ke stejnému závěru dochází i Bosque, který dodává, že jazyk je možné užívat s nejrůznějšími záměry. Stejně jako můžeme popisovat, přikazovat, chválit či urážet, můžeme pomocí jazyka i diskriminovat či devalvovat osoby nebo společenské skupiny.²⁷

Suardiazová popisuje dva druhy jazykového sexismu: gramatický a lexikální. V oblasti lexika zmiňuje výrazy jako *ingeniero*, *ministro* nebo *abogado* označující ženy. V současné době se již užívají ekvivalentní tvary feminina. Popisuje také skutečnost, kterou García Meseguer později označil za sémantický skok, tedy výroky, ve kterých se objevuje označení společné pro ženy i muže, ale za ním následuje informace, která ženy vylučuje. Suardiazová uvádí následující příklad: *Los ejecutivos de las grandes empresas disfrutaban en ocasiones de ciertas ventajas. Incluso sus esposas o novias suelen ser objeto de atenciones especiales por las compañías proveedoras*. Druhá věta prakticky vylučuje možnost, že výraz *ejecutivo*, by mohl označovat ženu. Tento příklad (stejně jako mnohé další) dokazuje, že na gramatickou kategorii rodu je nutné ve španělštině stejně jako v ostatních románských jazycích nahlížet s přihlédnutím k mimojazykovým skutečnostem.²⁸ Uváděné výroky jsou ale ukázkami sexistického užívání jazyka, nikoli vlastností jazyka jako systému.

²⁵Real Academie Española: *Informe de la Real Academia Española sobre la expresión violencia de género*.

²⁶Lemus, J. E.: Sexismo en el lenguaje: mitos y realidades. Op. Cit. s. 18.

²⁷Bosque, Ignacio: Sexismo lingüístico y visibilidad de la mujer. Op Cit., s. 3

²⁸Suardiaz, D.E., Aliaga Jiménez, J. L. a Burgos, E.: *El sexismo en la lengua española*. Op. Cit., s. 24-25

Ignacio Bosque ve své práci²⁹ srovnává devět příruček nesexistického užití jazyka, které byly vydány různými španělskými veřejnými institucemi. Poukazuje na fakt, že ačkoli vycházejí ze správných premis, závěry a doporučení, ke kterým docházejí, jsou přinejmenším sporná či nejasná a ve velké míře i lingvisticky nerelevantní. Tyto příručky totiž předpokládají, že lexikum, morfologie i syntax jazyka musejí systematicky explicitně vyjadřovat vztah mezi gramatickým rodem a pohlavím označovaných osob. Například autoři příručky Granadské univerzity³⁰ tvrdí, že nebude-li výše zmíněné pravidlo dodrženo, jazyku bude zabráněno v tom, aby se vyvíjel v souladu se společností.

Jazyk sám o sobě tedy sexistický není a být nemůže. Sexismu se dopouštějí mluvčí tím, že jazyk sexisticky užívají. Jednou z možných klasifikací sexistického užívání jazyka je ta, kterou stanovil Álvaro García Meseguer.³¹ Na příkladu výroku *En la vida hay muy pocos amigos de verdad* uvádí čtyři možné interpretace a přístupy mluvčích/ posluchačů:

Skupina 1. Tradiční sexismus: věta se vztahuje výlučně k mužům. Mluvčí/ posluchač přirozeně chápe maskulinum tak, že ženy nezahrnuje, avšak nad opomíjením žen se nijak nepozastavuje.

Skupina 2. Tradiční nesexismus: je zřejmé, že věta zahrnuje jak muže, tak ženy. Mluvčí/ posluchač přirozeně vnímá generické maskulinum jako bezpříznakové.

Skupina 3. Feminismus typu A: Posluchač větu chápe tak, že se vztahuje pouze k mužům a ženy jsou tak opomenuty, což mluvčímu/ posluchači vadí. „Správnou“ variantou podle něj by bylo *En la vida hay muy pocos amigos y amigas de verdad*.

Skupina 4. Feminismus typu B: Věta je považována za dvojznačnou (ženy zahrnovat může a nemusí) a má se za to, že ačkoli se v ní mluvčí nedopustil sexismu, formuloval ji necitlivě a na základě takové věty pak může dojít k tradičně sexistickým interpretacím jako ve skupině 1. Preferovanou formulací by pak bylo *En la vida hay muy pocos amigos varones de verdad* nebo *En la vida hay muy pocos amigos (varones o mujeres) de verdad*.

Jazyk je však nástrojem sloužícím primárně ke komunikaci a ta se mimo jiné vyznačuje tendencí k ekonomičnosti. V běžné komunikaci tedy není cílem mluvčího zvažovat takové formulace, které zajistí, že se nedopustí žádné z forem jazykového sexismu. Generická označení jsou projevem ekonomičnosti jazyka právě proto, že jsou gramatickým prostředkem,

²⁹Bosque, Ignacio: Sexismo lingüístico y visibilidad de la mujer. Op Cit., s. 5.

³⁰Unidad de Igualdad de la Universidad de Granada: *Guía de lenguaje no sexista*, sin fecha.

³¹García Meseguer, Á., ¿Es sexista la lengua española?, *Panace@*, n.º 3, vol. 2, 2001, s. 32.

tedy prostředkem vzhledem k problematice jazykového sexismu zcela neutrálním. Typ 2 podle Meseguerovy klasifikace odráží původní chápání generického maskulina v jazyce. Typ 1 je pak projevem zneužití jazyka k mimojazykovým cílům. Řešení navrhovaná u typů 3 a 4 vnášejí do jazykové komunikace důraz na mimojazykový prvek. Ten však značné části mluvčích není vlastní a působí na ně nepřirozeně, mimo jiné i proto, že tato řešení jsou v rozporu s přirozenou tendencí jazyka k ekonomičnosti.

García Meseguer také uvádí četné příklady sexistického užití jazyka. Věta *Hasta los acontecimientos más importantes de nuestra vida, como elegir nuestra esposa o nuestra carrera, están determinados por influencias inconscientes*, je podle autora příkladem sexistického užití jazyka, protože na skutečnost nahlíží ze zřetelně androcentrické perspektivy.³² *Los ingleses prefieren el té al café. También prefieren las mujeres rubias a las morenas*. U slova *ingleses* dochází v tomto případě k sémantickému posunu. V první části označuje lidi, čili muže i ženy, zatímco v druhém odkazuje pouze k mužům. Sémantický skok je jedním z druhů androcentrismu a je zapříčiněn zaměňováním pojmů *varón* (muž) a *persona* (člověk).³³ Některé z uváděných příkladů jsou ale zjevně formulovány záměrně tak, aby dokumentovaly sexistické užití jazyka. V korpusech se pochopitelně vyskytuje celá řada podobných formulací zneviditelňujících či dehonestujících jiné společenské skupiny, například muže.

Sexismus je tedy přístupem, pro který je charakteristické upírání kvalit ženám a jejich devalvování na základě toho, co dělají či nedělají, případně jaké jsou. Androcentrismus není postojem, nýbrž úhlem pohledu. Tento pohled je podle Eulalie Lledó omezený a neúplný a spočívá v přesvědčení, že mužská zkušenost zahrnuje i tu ženskou a je měrou pro zkušenost všech lidí.³⁴

³²García Meseguer, Álvaro, *¿Es sexista la lengua española? Una investigación sobre el género gramatical*. Barcelona, Paidós, 1994. s. 58.

³³García Meseguer, Álvaro, *¿Es sexista la lengua española? Una investigación sobre el género gramatical*. Barcelona, Paidós, 1994. s. 63.

³⁴Lledó, E.: *El sexismo y el androcentrismo en la lengua: análisis y propuestas de cambio*. Op. Cit., s. 139-141.

3. Kritická revize jazykových jevů, jež bývají považovány za projev sexismu v jazyce: rod, maskulinum v generické funkci, „sexistická“ slovní zásoba

Greenberg ve své typologii jazyků rozlišuje tři skupiny: a) jazyky, které rod nikdy nevyjadřují, b) ty, které mají rod sémantický nebo přirozený a vyjadřují pouze rod střední (pro všechny věci) a rod přirozený pro všechny živé bytosti (*hombre y mujer, macho y hembra*) a c) ty jazyky, které mají rod gramatický nebo anomální a přiřazují rod všem objektům, jak životným, tak neživotným, osobám i věcem.³⁵

Podle tohoto rozdělení můžeme tedy španělštinu zařadit do třetí skupiny, protože je v ní rod nezbytný. Všechna substantiva ve španělštině mají gramatický rod: mužský nebo ženský. Tato skutečnost je jim vlastní a umožňuje nutnou shodu s ostatními slovy ve větě. Ne všechna ale nesou sémantickou informaci o pohlaví. Kromě substantiv označujících neživé objekty, u nichž je absence této informace samozřejmá a mluvčím rozlišování jejich rodu zpravidla žádné potíže nepůsobí, ji ale nenesou ani mnohá ze substantiv označující živé bytosti. Nesou ji pouze ta, která označují jedno konkrétní pohlaví, jako například *gallo* nebo *perra*. Substantiva, která neoznačují příslušníky konkrétního pohlaví, tuto sémantickou informaci nenesou, jako například *persona, vástago, ballena, perro, vasco, padre* a další. Aby bylo jasné, o jaké pohlaví se jedná, je třeba doplnit tuto informaci pomocí výrazů *macho* nebo *hembra*. *Ballena macho* odkazuje k samci, *ballena hembra* k samici. Samotný výraz *ballena* pohlaví nespécifikuje.³⁶

Stejná situace je i u slov označujících osoby, například: a) *la persona, víctima, criatura, gente*, b) *el vástago, retoño, bebé*. Roca tuto skutečnost demonstruje na kontrastu mezi následujícími větami: *Juan es muy buena persona*. vs. *Juan es muy buena chica*.

První věta je zcela běžná a normální, zatímco druhá nikoli. Užívání křestního jména Juan je vyhrazeno výlučně mužům. Jméno Juan je ale zcela kompatibilní s femininem *persona*, což dokazuje, že toto femininum není nositelem významu žena. Femininum *chica* ale takový význam v sobě obsahuje, proto s mužským křestním jménem kompatibilní není.

³⁵Greenberg, J. H. . Some universals of grammar with particular reference to the order of meaningful elements. In: Greenberg, J. H. *Universals of Language*. London: MIT Press, 1963, ss. 73-113.

³⁶Roca, I. M.: *Todas las vascas son vascos, y muchos vascos también vascas. Género y sexo en el castellano*. Op. Cit., ss. 97-99.

Kombinujeme-li substantiva mužského rodu s femininy, dochází k těmto:

1. *los vascos de ambos sexos (son encantadores)/ los ciudadanos de ambos sexos (tienen derechos y deberes)*
2. **las vascas de ambos sexos (son encantadoras)/ *las ciudadanas de ambos sexos (tienen derechos y deberes)*

Je zjevné, že věty *a* jsou zcela normální. Věty *b* ale nikoli a posluchače/ čtenáře udiví. To dokazuje, že informace o pohlaví označovaných osob je v daných výrazech distribuována asymetricky: výrazy ve větách označených písmenem *b* odkazují k ženskému pohlaví, zatímco věty *a* nenesou žádnou informaci o pohlaví osob, ke kterým odkazují.

Některé páry slov označujících zvířata se chovají obdobně. Jsou to například *perro/a*, *gato/a*, *zorro/a*, *león/a*, *oso/a*, *ciervo/a*, *conejo/a*, *cerdo/a*, *burro/a* a další. V těchto dvojicích maskulinum nedefinuje pohlaví zvířete, protože je generickým maskulinem. V některých případech je v generické funkci užíváno naopak femininum (například *oveja*).³⁷

Chápání a pojetí kategorie rodu prošlo postupem času ve španělštině mnoha změnami. Bello jej ve své gramatice vydané v roce 1847 definuje jako „La clase a la que pertenece el sustantivo, según la terminación del adjetivo con que se construye, cuando este tiene dos en cada número, se llama género“³⁸

*Gramática de la lengua española*³⁹ z roku 1931 definuje rod jako „el accidente gramatical que sirve para indicar el sexo de las personas y de los animales y el que se atribuye a las cosas“.

V pozdější publikaci *Esbozo de una Nueva Gramática de la lengua española* se píše: „Decimos que un nombre es femenino o masculino cuando las formas respectivamente femeninas o masculinas del artículo y de algunos pronombres [...] se agrupan directamente con el sustantivo en construcción atributiva o aluden a él fuera de esta construcción.“⁴⁰

³⁷Roca, I. M.: Todas las vascas son vascos, y muchos vascos también vascas. Género y sexo en el castellano. Op. Cit., ss. 97-98.

³⁸Bello, Andrés. *Gramática de la lengua castellana destinada al uso de los americanos*, kapitola X – Género de los sustantivos, §54.

³⁹Real Academia Española. *Gramática de la lengua española*, Madrid: Espasa-Calpe, 1931, s. 10, §10a.

⁴⁰Real Academia Española. *Esbozo de una nueva gramática de la lengua española*, Madrid: Espasa-Calpe, 1973, s. 173.

V aktuálně platné normativní gramatice Španělské královské akademie z roku 2009 (*Nueva gramática de la lengua española*) je definice následující: „El género es una propiedad de los nombres y de los pronombres que tiene carácter inherente y produce efectos en la concordancia con los determinantes, los cuantificadores, los adjetivos y a veces con otras clases de palabras.“⁴¹

Esbozo de una Nueva Gramática de la lengua española a Bellova *Gramática de la lengua castellana destinada al uso de los americanos* jsou v rámci jedné linie, zatímco gramatika Španělské královské akademie z roku 1931 identifikuje rod a pohlaví. Z Bellovy definice pak vycházejí i Amado Alonso a Pedro Henríquez Ureña ve své gramatice z přelomu let 1938 a 1939: „El género es una clasificación puramente gramatical de los sustantivos en dos grupos, masculinos y femeninos, según la terminación del adjetivo acompañante“⁴²

I výše popsané proměny vnímání kategorie rodu jsou důkazem toho, že je tato kategorie pouze arbitrárním způsobem rozdělení substantiv do tříd dle konkordance podle rodu a jedná se o abstraktní klasifikaci. Definice uvedená v gramatice Španělské královské akademie z roku 1931 je nesprávná. Rod substantiv nemá žádnou přímou souvislost s pohlavím, což dokazuje i výskyt tří koncovek (-o, -a, -e) jak u maskulin, tak u feminin. Z koncovky jména nelze vyvozovat rod a naopak; rod a koncovka se vzájemně nepodmiňují. Rod substantiva není podmíněn ani pohlavím osoby, kterou označuje.⁴³ Je proto nezbytně nutné důsledně rozlišovat sémantickou kategorii rodu a biologické pohlaví (pohlaví označovaných osob či zvířat v reálném světě). Biologické pohlaví pochopitelně není předmětem zájmu lingvistického studia.

Roca ve své práci připomíná Saussurea a jeho teorii o nemotivovanosti jazykových znaků a dodává, že stejně nemotivovaná je i kategorie gramatického rodu.⁴⁴

Arbitrárnost gramatického rodu a jeho nepodmíněnost skutečností dokazuje i absence rodu v některých jazycích (například v čínštině, japonštině, maďarštině nebo baskičtině)

⁴¹Real Academia Española. *Nueva gramática de la lengua española*, Op. Cit., I: 81, § 2.1.a.

⁴²Alonso y Henríquez Ureña. *Gramática Castellana*, Primer Curso, Buenos Aires, Editorial Losada, 1964, 22.^a edición, pág. 61, núm. 66.

⁴³Roca, I. M.: Todas las vascas son vascos, y muchos vascos también vascas. Género y sexo en el castellano. Op. Cit., ss. 91-96.

⁴⁴Roca, I. M.: Todas las vascas son vascos, y muchos vascos también vascas. Género y sexo en el castellano. Op. Cit., ss. 85-86,

a rozlišování dvou (např. ve španělštině) i více rodů (až dvaceti v africké fulbštině) v jiných jazycích.⁴⁵

Ve španělštině lze tendence k přechylování podstatných jmen vysledovat od samých počátků jejího vývoje až do současnosti. Pravidelné přechylování je zřejmé zejména v americké španělštině. V evropské variantě se naproti tomu mísí různé typy přechylování. Jedná se o přechylování pomocí koncovek, dominantní v hispanoamerických zemích (*médico/a*), přechylování pomocí členu (*el / la médico*) a méně často přechylování lexikální (*el médico/ la mujer médico/a*).⁴⁶

Nejčastějším ze způsobů, kterými španělština vyjadřuje ženský a mužský rod, je pomocí koncovek *-a* a *-o*. Slova jako *perro*, *gato*, *niño* nebo *amigo* jsou tedy mužského rodu a *perra*, *gata*, *niña* nebo *amiga*, ženského. V jiných případech jsou ale stejné samohlásky součástí kořene slova, nikoli koncovkou. Tato slova tedy nelze přechylovat, např. *casa*, *mesa*, *escuela* jsou substantiva ženského rodu a formy **caso*, **meso*, **escuelo*⁴⁷ neexistují. Substantiva *carro*, *cielo* nebo *lapicero* jsou naopak rodu mužského a nelze tvořit tvary **carra*, **ciela* nebo **lapicera*. Rozlišování rodu slov ve španělštině tudíž není tak snadné, jak se může na první pohled zdát, protože samohláska kterou daný výraz končí, není vždy klíčem k určení jeho rodu. Názvy některých profesí končí na *-a*, avšak gramaticky jsou považovány za maskulina (např. *centinela*, *poeta*, *profeta*), zatímco jiná substantiva končí na *-o* a jsou femininy (například *mano*, *seo*, *dínamo*).⁴⁸

Spolehlivým indikátorem rodu substantiv je člen, který slovo doprovází. Je-li člen rodu ženského (*la*), je ženského rodu i dané substantivum; je-li člen rodu mužského (*el*), je substantivum rovněž rodu mužského. Další možnou zkouškou je rozvití substantiva adjektivem. Sousedství *la mano bonita* indikuje, že slovo *mano* je ženského rodu, a to jednak rodem členu a jednak rodem přídavného jména.

Problematickou skupinu představují slova končící na *-e*. To je totiž epentetickou hláskou. *Cantante* tedy může být maskulinem i femininem. Epenteze je fonologický jev objevující se téměř ve všech jazycích světa. Jedná se o uzpůsobení slov fonologickým pravidlům jazyka a spočívá ve vkládání samohlásky nebo souhlásky tak, aby byla zachována normální struktura

⁴⁵Roca, I. M.: Todas las vascas son vascos, y muchos vascos también vascos. Género y sexo en el castellano. Op. Cit., s. 90.

⁴⁶Suardiaz, D.E., Aliaga Jiménez, J. L. a Burgos, E.: *El sexismo en la lengua española*. Op. Cit., s. 63-64.

⁴⁷*agramatické tvary

⁴⁸Lemus, J. E.: Sexismo en el lenguaje: mitos y realidades. Op. Cit. s. 4.

slabik ve slově. Ve španělštině například není možné, aby slovo končilo na konsonantické shluky nebo obstruenty (s výjimkou fonému /s/). Slova končící na epentetické *-e* ve skutečnosti končí na souhlásku nebo konsonantický shluk a *-e* se přidává z výše popsaných příčin a není tedy koncovkou rodu, nýbrž samohláskou vloženou na konec slova kvůli fonetickému procesu španělštině vlastnímu. Existence epentetického *-e* a jeho dezinterpretace coby koncovky mužského rodu vede k návrhům, aby slova jako např. *presidente*, *elefante* nebo *estudiante* byla přechylována do ženského rodu pomocí koncovky *-a* jako *presidenta*, *elefanta*, *estudiante*. Akceptování těchto forem by mělo v jazyce závažné důsledky, znamenalo by to totiž, že obdobné tvary by se také přechylovaly pomocí koncovky *-a*. Neexistoval by argument k odmítnutí tvarů **cantanta*, **ponenta* či **jineta* odvozených od *cantante*, *ponente* a *jinete*.⁴⁹

Je však nutno podotknout, že se tak děje. Například tvar *presidenta* je v současnosti běžně užíván. Z toho lze vysoudit, že některé tendence k vytváření ženského rodu od mužského jdou proti etymologii, proti původní funkci daného slova. Většina substantiv zakončených na *-nte* je participiálního původu, z čehož vyplývá, že zakončení na *-a* u nich není četné. Neměnná podoba zcela převažuje u substantiv *adolescente*, *agente*, *amante*, *aspirante*, *ayudante*, *cantante*, *conferenciante*, *delincuente*, *escribiente*, *estudiante*, *paciente*, *participante*. Lehce pak převažuje u *asistente* a *danzante*. Přechýlená podoba typu *la clienta* převažuje u substantiv *cliente*, *comediante*, *dependiente*, *infante*, *pariente*, *presidente* a *sirviente*. Můžeme také konstatovat, že k přechylování pomocí koncovky *-a* dochází u mnohých substantiv zejména v takových kontextech, kde je právě koncovka jediným znakem odkazujícím k femininu, tedy v kontextech, kde není substantivum doprovázeno determinanty či adjektivy.⁵⁰

V souvislosti s jazykovým sexismem se problém gramatického rodu týká především životných substantiv označujících osoby. Vystávají zde tři hlavní problémy:

1) otázka, zda je vhodné či nutné přechylovat do ženského rodu pojmenování tradičně mužských funkcí a činností jako např. *cirujano/a*, *fiscal/a*, *testigo/a*. Problém představují feminina užívaná jako pejorativní (např. *socia*, *individua*, *mujer pública*), feminina obsazená

⁴⁹ Lemus, J. E.: Sexismo en el lenguaje: mitos y realidades. Op. Cit. s. 6.

⁵⁰ Zavadil, B. - Čermák, P.: *Mluvnice současné španělštiny (Lingvisticky interpretační přístup)*. Praha: Karolinum, 2010, s. 151.

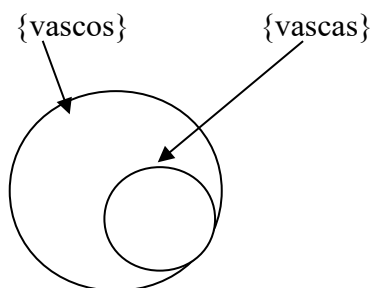
jiným významem (*veterinaria* ve významu manželka veterináře) a homofona (*segadora, química*).

2) otázka akceptování nebo odmítnutí generického maskulina (v plurálu i singuláru) (např. *Deberías consultar a un abogado*.)

3) problém obligatorní konkordance v maskulinu ve větách, kde jsou zástupci mužského pohlaví v menšině (např. *Fueron premiados un escritor, una periodista, una catedrática y una ingeniera*.)⁵¹

Nejdiskutovanější z výše uvedených otázek je generické maskulinum a s ním související problematika přechylování. Španělština vyjadřuje tvary maskulina a feminina gramatický rod slov. Pokud má výraz zahrnovat obě pohlaví, je ve španělštině obdobně jako v jiných románských i nerománských jazycích užito gramatického tvaru maskulina jakožto rodu syntetického. Maskulinum ve španělštině může zahrnovat obě pohlaví, tedy i rod ženský, avšak femininum rod mužský zahrnovat nemůže. Můžeme tedy říci, že femininum je rodem příznakovým, zatímco maskulinum je rodem generickým a tudíž bezpříznakovým.⁵²

Následující Vennův diagram ukazuje vztah mezi celky definovanými slovy *vascos* a *vascas*:

Ve španělštině jsou tedy, jak vysvětluje na výše uvedeném příkladu Roca, všechny Baskičky součástí množiny označené jako Baskové. Říkat tedy *vascos* y *vascas* je podle Rocy redundantní. Sémantická povaha výrazu *vascos* (a všech obdobných) je taková, že slovo nevyjadřuje žádné pohlaví. Tato vlastnost může být příčinou nejednoznačnosti, protože

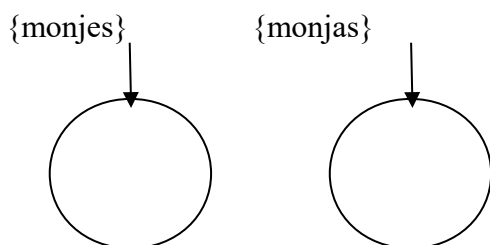
⁵¹Suardiaz, D.E., Aliaga Jiménez, J. L. a Burgos, E.: *El sexismo en la lengua española*. Op. Cit., s. 60.

⁵²Real Academia Española. *Nueva gramática de la lengua española*, Op. Cit., §2.2.b, s. 85.

vascos může označovat jak všechny Basky bez rozlišení pohlaví, tak i pouze Basky pohlaví mužského.⁵³

Klíčovou roli sehrává vztah mezi gramatickým rodem a sémantikou. Slovo *vasca* je ženského rodu, protože označuje ženy, nikoli naopak. Opačná implikace by mohla vést k představě, že femininum *persona* označuje výhradně ženy. Všechna slova, jejichž význam odkazuje k ženám (v případě osob) nebo samicím, (v případě zvířat) jsou feminina. Opačný vztah vedoucí od gramatického rodu k biologickému pohlaví neexistuje. Stejný vztah pochopitelně platí i pro maskulina. Slova odkazující k mužům a samcům jsou vždy maskulina, opačná implikace ale není možná. V případě substantiv a adjektiv, u kterých existují dva tvary, jeden pro maskulinum a jeden pro femininum, má maskulinum generickou funkci, zatímco femininum odkazuje pouze k ženskému pohlaví.⁵⁴

U všech dosud komentovaných příkladů platí, že femininum odkazuje k ženám (samicím) a maskulinum pohlaví nevyjadřuje. Jak uvádí Roca⁵⁵, jediná dvojice slov, u které maskulinum a femininum odlišuje pouze koncovka, a u které toto pravidlo neplatí, tudíž u ní panuje symetrie v distribuci informace o pohlaví označovaného, je *monje–monja*. Maskulinum *monje* označuje pouze muže, femininum *monja* pouze ženy, jak naznačuje následující Vennův diagram:

Příručky nesexistického jazyka či nesexistického užití jazyka, které už byly zmíněny, se prakticky bez výjimky problematikou generického maskulina zabírají, ale nechávají podle Bosqueho⁵⁶ mnoho nezodpovězených otázek. To, že je maskulinum v generické funkci považováno za jednoznačně sexistické užití jazyka, které ženy zneviditelňuje, nás vede

⁵³Roca, I. M.: Todas las vascas son vascos, y muchos vascos también vascas. Género y sexo en el castellano. Op. Cit., s. 100.

⁵⁴Roca, I. M.: Todas las vascas son vascos, y muchos vascos también vascas. Género y sexo en el castellano. Op. Cit., ss. 101-102.

⁵⁵Roca, I. M.: Todas las vascas son vascos, y muchos vascos también vascas. Género y sexo en el castellano. Op. Cit., s. 103.

⁵⁶Bosque, Ignacio: Sexismo lingüístico y visibilidad de la mujer. Op Cit., s. 9.

k domněnkám, že například věta *María y Juan viven juntos* je kvůli užitému tvaru adjektiva také sexistická. Bosque navrhuje vyřešit problém jeho nahrazením výrazem *en compañía*, ale zároveň si klade otázku, jak řešit případy, kdy by predikát byl *...están contentos*, *...están cansados* nebo *...viven solos*. Táže se také, zda je sexistický výrok *Ayer estuvimos comiendo en casa de mis padres*. Substantivum *padres* označuje matku i otce a protože takové výrazy dle příruček zneviditelňují ženy, přestože je zahrnují, může být z tohoto úhlu pohledu považováno za sexistické. Španělština ovšem žádný další výraz, který by byl ekvivalentem například českého označení *rodiče*, nemá. DRAE⁵⁷ substantivum *padres* definuje mimo jiné jako: „*m. pl. padre y madre de una persona o un animal*“.

Generické užití maskulina sloužící k označení obou pohlaví je pevně zakořeněno v gramatickém systému španělštiny i mnohých dalších jazyků, a to jak románských, tak nerománských, a není žádný důvod jeho užití omezovat. Autoři mnohých z příruček nesexistického užívání jazyka se však neopírají o poznatky z oblasti lingvistiky, nýbrž o jakousi citlivost vůči diskriminaci žen v moderní společnosti. Tento argument je ale podle Bosqueho nepřijatelný zejména proto, že za sexistické jsou označováni všichni mluvčí, kteří tuto citlivost vnímají jinak. Naprostá většina mluvčích (mužů i žen) nevnímá užití generického maskulina jako sexistické. Bosque shledává v tomto ohledu všechny manuály jako velmi málo flexibilní a dodává, že například Generalitat Valenciana se ve své příručce⁵⁸ vlastně snaží přesvědčit ženy, aby se cítily vyloučeny např. z výrazu *Se hará saber a todos los estudiantes que...*⁵⁹

Bosquem analyzované manuály preferují a doporučují užití kolektivních substantiv, jako např. *alumnado*, *profesorado*, *clientela*, *adolescencia*, *niñez*, *vejez*⁶⁰ a dalších namísto jmen označujících jednotlivé osoby (například *alumnos*, *profesores* apod.). Manuál Granadské univerzity komentuje, že tyto tvary text zjednodušují a nenarušují jeho estetickou stránku⁶¹. Ne vždy jsou však podobná kolektivní substantiva adekvátním ekvivalentem nahrazovaných výrazů.

⁵⁷Real Academia Española. *Diccionario de la lengua española*. 23a ed. [online].

⁵⁸Conselleria de Bienestar Social, Generalitat Valenciana: *Igualdad, lenguaje y Administración: propuestas para un uso no sexista del lenguaje*, 2009, s. 28.

⁵⁹Bosque, Ignacio: Sexismo lingüístico y visibilidad de la mujer. Op Cit., s. 6.

⁶⁰Unidad para la Igualdad entre mujeres y hombres: *Guía de uso no sexista del lenguaje de la Universidad de Murcia*, Universidad de Murcia, 2011, s. 4.

⁶¹Unidad de Igualdad de la Universidad de Granada: *Guía de lenguaje no sexista*. Universidad de Granada: sin fecha, s. 6.

Dalším problematickým návrhem je doporučení neužívat, je-li to možné, člen, a to například ve výrocích *Va dirigido a estudiantes de último curso* nebo *Los jóvenes y los ancianos están siempre de acuerdo*, které jsou právě kvůli přítomnosti členu mužského rodu považovány za sexistické, a namísto nich užít *Va dirigido a estudiantes de último curso*⁶² a *Jóvenes y ancianos están siempre de acuerdo*⁶³. Dodržování tohoto doporučení ale může vést k anomálním výrokům a k posunu významu sdělení.⁶⁴

Domněnka, že generické maskulinum nezahrnuje, případně zneviditelňuje ženy, podle Lemuse⁶⁵ vede k závěru, že ve společnostech hovořících jazykem, který uplatňuje distinkci rodu a neužívá generické maskulinum, je společenský status ženy rovný statusu muže. Tento názor se opírá o ideu, že změní-li se jazyk, změní se i postavení ženy ve společnosti. Lemus takový předpoklad považuje za mylný a dodává, že jazyk takový vliv na společnost nemá. Svě tvrzení dokumentuje rozborem několika různých jazyků, mimo jiné moderní perštiny, ve které flexe rodu zcela vymizela. Ženy v zemích, kde se hovoří persky, by tedy za tohoto předpokladu měly naprosto stejné postavení ve společnosti jako muži, na rozdíl od žen žijících v zemích, v nichž jsou úředním jazykem španělština nebo angličtina.

Struktura jazyka tudíž nemá žádnou spojitost s postavením a rolí mužů a žen ve společnosti. Naopak je to společnost, která ovlivňuje a mění užití jazyka. Zdůrazňujeme ovšem, že nemění jazyk, ale pouze jeho užití. Jazyk sám tedy sexistický není a být nemůže, nicméně vinou mluvčích může docházet k jeho sexistickému užívání.

Španělská královská akademie a Asociace akademií španělského jazyka (ASALE) uvádějí, že přechylování může být v některých případech opodstatněné. Jedná se zejména o případy, kdy by mohlo dojít k dvojznačnosti nebo nejasnosti sdělení. Jako příklad uvádí *No tiene hermanos ni hermanas*.⁶⁶

Ignacio Bosque však dochází k závěru⁶⁷, že pokud by se příručkami doporučovaná pravidla přechylování striktně dodržovala, nebylo by prakticky možné hovořit, ale zároveň poukazuje na to, že většina příruček přímo či nepřímo uvádí, že se navrhovaná nesexistická opatření

⁶²Unidad de Igualdad de la Universidad de Granada: *Guía de lenguaje no sexista*. Universidad de Granada: sin fecha, s. 7.

⁶³Unidad para la Igualdad entre mujeres y hombres. *Guía de uso no sexista del lenguaje de la Universidad de Murcia*. Murcia: Universidad de Murcia, 2011. s. 4.

⁶⁴Bosque, Ignacio: Sexismo lingüístico y visibilidad de la mujer. Op Cit., s. 14.

⁶⁵Lemus, J. E.: Sexismo en el lenguaje: mitos y realidades. Op. Cit. s. 11.

⁶⁶Real Academia Española. *Nueva gramática de la lengua española*, Op. Cit., § 2.2.

⁶⁷Bosque, I.: Sexismo lingüístico y visibilidad de la mujer. Op Cit., s. 11-13.

týkají zejména jazyka práva a jazyka administrativního, čili jeho psané podoby, a dále veřejných projevů, prohlášení, tiskových konferencí a podobných, nikoli běžné mluvené španělštiny. Tyto návrhy se zdají být v rozporu s tendencí přiblížit jazyk právních a administrativních textů tomu běžnému. Bosque ve své práci srovnává doporučení uvedená v příručkách s materiály vydanými jednotlivými španělskými institucemi a dochází k závěru, že dodržována nejsou. Shrnuje, že od snahy zviditelňovat ženy bylo upuštěno, a to ve prospěch přirozenosti a účelnosti sdělení.

Jak potvrzují diachronní studie různých jazyků, existuje prokazatelná tendence všech jazyků ke zjednodušování a zpřesňování. Úspornost a jednoduchost jsou jazykům přirozené.

Snadno proto můžeme vyzorovat, že například k systematickému přechylování podstatných jmen (např. *niños y niñas*) v běžném jazyce dochází jen zřídka a nic nenapovídá tomu, že by se tento jev v jazyce prosazoval. Instituce i jednotlivci, kteří tyto změny navrhovali a navrhují, mají za to, že abychom docílili politicky korektního jazyka, který ženy nezneviditelňuje, je ve španělštině třeba důsledně přechylovat.⁶⁸

Instituto Cervantes ve své publikaci věnované jazykovému sexismu upozorňuje, že systematické užívání generického maskulina v textu či diskurzu může být považováno za zneviditelňování žen. To, že nejsou explicitně zmiňovány, je činí neviditelnými a dochází tak k domnělé diskriminaci. Skutečně k ní však dochází pouze v případech, kdy je text dvojznačný nebo se autor dopouští sexistického užívání jazyka, jako například ve větách *Los españoles pueden servir en el Ejército*, která je dvojznačná, nebo ve větě *A los españoles les gusta mucho el fútbol, y a sus mujeres también*, kterou můžeme považovat za sexistickou. Přílišná snaha vyvarovat se užívání generického maskulina je ovšem také nežádoucí, protože vede k vytváření zbytečných konstrukcí, jako například *No se invitó a los actores ni a las actrices al estreno de la película* namísto *No se invitó a ningún actor al estreno de la película*. Alternativním řešením je užití jiného pojmenování profesní skupiny, čili *No se invitó al equipo de artistas al estreno de la película*. V takovém případě je však vždy nutné zvážit vhodnost a přesnost dané formulace.⁶⁹

⁶⁸Lemus, J. E.: Sexismo en el lenguaje: mitos y realidades. Op. Cit. s. 2.

⁶⁹Instituto Cervantes: *Guía de comunicación no sexista*, 2011, ss. 18-19.

K této problematice se vyjadřuje i Španělská královská akademie ve své nejnovější gramatice (*Nueva gramática de la lengua española*)⁷⁰. Uvádí, že nahrazování generického maskulina kolektivními abstraktními jmény je běžnou součástí všech jazykových rejstříků i geografických variant a lze jej vyzorovat ve všech etapách vývoje jazyka. Podotýká nicméně, že z lexikálního a syntaktického hlediska jsou tyto konstrukce nepřesné či nedokonalé. Mohou být také neadekvátní a význam ochuzovat. Není tedy totéž *mis profesores* a *mi profesorado*, *los médicos* a *la medicina*, *los amigos* a *las amistades* atd.

Naskýtá se však také pochybnost, proč se k podobným formulacím uchýlovat a kdo posoudí, která formulace je adekvátní a dostačující, případně co dalšího je třeba měnit. Z toho vyplývají i různé další otázky, například kam až mohou podobné tendence vést, případně proč by se měli mluvčí při vyjadřování v rodném jazyce přizpůsobovat názorům ostatních, zvláště v případě, že s nimi ani nesouhlasí. Mnozí mluvčí se s názory týkajícími se jazykového sexismu neztotožňují a jednoduše užívají svůj mateřský jazyk tak, jak si jej osvojili, aniž by chtěli svým vyjadřováním kohokoli devalvovat či diskriminovat.

Generické maskulinum je jednoznačně doporučováno v případě ustálených slovních spojení, označujeme-li smíšené skupiny osob, odkazujeme-li k osobám, které nejsou nijak konkretizovány nebo k osobám, které jsou určitým prototypem nebo reprezentují nějakou skupinu, jako je tomu v následujících příkladech:

Médicos sin fronteras/ Día de los Santos Inocentes (ustálená slovní spojení či označení)

Los ganadores del concurso, Paula Segura y Pabo Montes, se reunirán mañana...

(přechylování je redundantní, identifikace na základě jmen je dostatečná)

El nuevo administrador se incorporará al centro la próxima semana. (jedná se o hypotetickou situaci, pohlaví dané osoby tudíž není známo)

Uno de cada cuatro niños que nace en España es hijo de inmigrantes. (při kvantifikaci je přechylování považováno za anomální konstrukci)

No se invitó a ningún actor al estreno de la película. (přechylování je považováno za redundantní)⁷¹

⁷⁰Real Academia Española. *Nueva gramática de la lengua española*, Op. Cit., §2.2.i, s. 88.

⁷¹Instituto Cervantes: *Guía de comunicación no sexista*, Op. Cit., ss.40-43.

V psaném textu se uplatňují také grafické možnosti jak úsporně znázornit přechylování: pomlčky, lomítka a znak zavináče (*compañeros/as, compañeros -as, compañer@s*). Zastánci jejich užívání argumentují grafickou úsporností a také tím, že je tyto tvary zřetelně vizuálně odkazují k oběma pohlavím. Tvary psané s pomlčkou či lomítkem se běžně vyskytují ve formulářích, dopisech, úředních dokumentech či v reklamě a jsou zcela přijatelné. Tato metoda je vhodná a účinná zejména v textech, jako jsou formuláře, ve kterých se neobjevují složitější konstrukce a nedochází tedy k formulacím jako *Los/as nuevos/as alumnos/as inscritos/as a las actividades deportivas*. Zároveň je třeba mít na paměti, že při hlasitém čtení takových textů dochází k potížím.⁷²

Zajímavostí je, že zmiňované návrhy řešení respektují přirozenou tendenci k úspornosti a jednoduchosti a snaží se vyhnout přechylování. Přestože jsou některé z těchto návrhů podporovány ze strany četných státních i soukromých institucí, žádný z nich se ve větší míře v médiích ani mezi mluvčími nerozšířil. K žádné z těchto změn totiž nedošlo v jazyce přirozenou cestou a nezapadají tak do struktury, která je jazyku vlastní.⁷³

Další možností jak se vyhnout přechylování je užití znaku @ nahrazujícího koncovky *-a* a *-o*. *Los niños y las niñas* je tedy zkráceno na *l@s niñ@s*. Problémem tohoto řešení je, že znak @ neodpovídá žádnému španělskému fonému.⁷⁴ Španělská královská akademie a normativní dokumenty doporučují se těmto tvarům vyhýbat.⁷⁵

Suardiazová také vymezila sexistické projevy ve španělském lexiku, které později systematizoval García Meseguer. Základní asymetrie, které Suardiazová popisuje⁷⁶, jsou následující: 1) oslovení osob (opozice *señor* vs. *señora/ señorita*) a způsob, jakým jsou označovány, a to jak obecnými jmény (*mi marido/ mi mujer*), tak jmény vlastními (*Me acompañaron Fernando y Elenita*), 2) rodové páry, ve kterých je sémantický význam maskulina jiný než význam feminina, neboli dvojice, které García Meseguer⁷⁷ později označil jako zdánlivé duály (*duales aparentes*) (například *un cualquiera/ una cualquiera; una mujer arruinada/ un hombre arruinado*); 3) vyprázdňené lexikální jednotky různého druhu jako například výrazy kladoucí na roveň významy „muž“ a „člověk“ (*hombre de bien, hombría de*

⁷²Instituto Cervantes: *Guía de comunicación no sexista*, Op. Cit., s. 46.

⁷³Lemus, J. E.: *Sexismo en el lenguaje: mitos y realidades*. Op. Cit. s. 3.

⁷⁴Lemus, J. E.: *Sexismo en el lenguaje: mitos y realidades*. Op. Cit. s. 8.

⁷⁵Bosque, Ignacio: *Sexismo lingüístico y visibilidad de la mujer*. Op. Cit., s. 13.

⁷⁶Suardiaz, D.E., Aliaga Jiménez, J. L. a Burgos, E.: *El sexismo en la lengua española*. Op. Cit., s. 26.

⁷⁷García Meseguer, Á. *¿Es sexista la lengua española? Una investigación sobre el género gramatical*. Op. Cit., ss. 30-32

bien); 4) výrazy, jejichž význam znemožňuje jejich paralelní užívání coby označení profesí (*boticaria: mujer del boticario*⁷⁸); 5) asymetrii označení a konotací výrazů *hombre* a *mujer*; 6) rozdíly dané komunikační situací, ve které se určité výrazy užívají (například *hacerse mujer* užívané obvykle v souvislosti s určitým fyzickým vývojem ženy jako je první menstruace, mateřství a podobné oproti *hacerse hombre*, které se vztahuje ke společensky důležité životní situaci jako například dokončení studia, vojenské službě či získání prvního zaměstnání); 7) kvalitativní a kvantitativní rozdíly v tom, když se o mužích hovoří s eufemismem nebo se naopak užívají urážky – výsledkem je, že chceme-li urazit muže, označíme ho jmény vlastními ženám nebo mu přisoudíme vlastnosti považované za ženské.⁷⁹

⁷⁸Aktuálně ve 23. vydání *Diccionario de la lengua española*: boticario, ria.

1. m. y f. Persona que profesa la ciencia farmacéutica y que prepara y expende las medicinas.

2. f. coloq. p. us. Mujer del boticario.

⁷⁹Suardiaz, D.E., Aliaga Jiménez, J. L. a Burgos, E.: *El sexismo en la lengua española*. Op. Cit., s. 26.

4. Označení žen v profesích donedávna vyhrazených mužům

Historicky bylo vzdělání tradičně výsadou mužů a proto se akademické tituly a názvy mnoha profesí užívaly pouze v maskulinu. *Doctor, ingeniero, abogado* či *arquitecto* byly výlučně mužské profese. V současné době je u většiny těchto výrazů běžně užíváno femininum, je tedy zjevné, že jazyk se přizpůsobil skutečnosti a přijal nové potřebné tvary.

V současné době je adekvátní pojmenovávání profesí a funkcí v obou rodech v pracovním životě nezbytné a běžné. K revizi dochází zejména u názvů povolání donedávna určených mužům. Do mnoha odvětví vstupují nově i ženy a označení ženských variant je tedy v jazyce potřebné. V češtině se již běžně užívají feminina jako psycholožka, právnička či socioložka, zatímco jiná si cestu běžnému užívání razí poněkud obtížněji, jako například chiruržka či psychiatryně.⁸⁰ V ojedinělých případech je femininum již obsazeno jiným významem jako například u slova detektivka.

V době, kdy ženy do těchto dříve ryze mužských oborů začaly pronikat, byly obvykle označovány tvarem mužského rodu se členem rodu ženského, tedy *la ingeniero, la juez, la arquitecto, la psicólogo* a podobně. I v tomto případě se ale jazyk přizpůsobil novým potřebám a skutečnostem a výrazy jako například *ministra, presidenta, directora* nebo *diputada* nejsou již dnes nijak neobvyklé.

Ve španělštině jsou podle Bosqueho⁸¹ návrhy na rozšíření spektra užívaných morfologických párů na poli označení profesí a funkcí již všeobecně přijímány a nevzbuzují žádné kontroverze. Kritizuje ale to, že jím zkoumané příručky nesexistického jazyka upírají ženám možnost volby např. mezi označeními *médica* nebo *médico* či *jueza* nebo *juez*, a to i přesto, že kromě osobních preferencí jednoho či druhého tvaru jsou zmapovány i preference geografické.

Z hlediska tvorby nových tvarů jsou nejúspěšnější následující principy:

1) odvození feminina z tvaru maskulina pomocí morfému rodu (*o/a, e/a* apod.) jako v případě *médico / médica, concejal / concejala*

2) odvození maskulina z feminina jako například u *azafata / azafato*

⁸⁰Čmejkrová, S.: *Jazyk pro druhé pohlaví*, s. 147.

⁸¹Bosque, Ignacio: *Sexismo lingüístico y visibilidad de la mujer*. Op Cit., s. 8.

3) substantiva, u kterých je rod rozlišován pomocí jejich shody se členem a adjektivem jako například *el/ la batería, el/ la conferenciante*⁸².

Jakou možnost při tvorbě nových tvarů zvolíme, je na našich preferencích. Musíme si ale uvědomit, že ať už zvolíme kteroukoli, nebudeme ji moci aplikovat ve všech případech, a to z příčin morfologických, fonologických i sémantických. Nelze se vyhnout tomu, že mluvčí upřednostní *mujer piloto* či *la piloto* a *mujer cabo* či *la cabo* před Akademií neakceptovanými tvary **pilota* a **caba*.⁸³

Tvary jako *concejala, jueza, matemática, médica, técnica* a v některých hispanoamerických zemích i *fiscala* jsou již běžně užívány. Jiné jako například *árbitra, bedela* nebo *edila* se objevují zatím spíše zřídka. Naopak tvar **cancillera* se vyskytuje, avšak není uznán Španělskou královskou akademií. Tvary **ídola* a **testiga* byly navrhovány, ale Akademie je rovněž neuznává. Je zjevné, že formálně je možné všechny tyto tvary vytvořit a důvody k jejich užívání jsou stejné jako u jiných slov. Španělská královská akademie některé odmítá, jiné prosazuje, avšak ani tlak normy nestačí k tomu, aby se jejich užívání mezi mluvčími rozšířilo.

To potvrzuje i následující tabulka s daty z jazykového korpusu CREA. Označení *concejala* se vyskytuje často, stejně tak tvar *la jueza* je rovněž běžně užíván. Zajímavé však je, že tvar *la juez* je mluvčími poměrně výrazně preferován. Korpus zachycuje opačnou situaci v případě feminina *la médica*, který je upřednostňován před *la médico*.

	Počet výskytů/ dokumentů
concejala	348/ 242
la jueza	591/ 327
la juez	873/ 471
la médica	54/ 40
la médico	25/ 20

⁸²Instituto Cervantes, *Guía de comunicación no sexista*, Op.Cit, s. 89.

⁸³García Meseguer, Á.: *¿Es sexista la lengua española? Una investigación sobre el género gramatical*, Op. Cit., ss. 50-51.

Fiscala se v korpusu CREA objevuje zejména v dokumentech pocházejících ze španělsky hovořících zemí Ameriky. Výskytů je celkem 32 ve 23 dokumentech. Většina užití tohoto slova (25) je zdokumentována v Paraguaji, 4 ve Španělsku, 2 ve Venezuele a 1 v Peru.

Počty výskytů tvarů *árbitra* a *edila* jsou zanedbatelné, výraz *bedela* v korpusu zachycen není. Naproti tomu se vzácně objevují nesprávné tvary (tedy tvary, které nejsou normativní) **cancillera* (2 výskyty ve 2 dokumentech) zachycený ve Venezuele, **ídola* (2 výskyty ve 2 dokumentech) užitý v Argentině a **testiga* (taktéž 2 výskyty ve 2 dokumentech), který se objevil v Kolumbii a v Mexiku.

Problematická je skupina substantiv, u nichž tvar feminina označuje jinou skutečnost než ženu věnující se dané disciplíně, obvykle právě vědní obor či druh umění. Takovým příkladem je *matemática*, *música*, *política* nebo *técnica*. Přestože mohou tato označení být dvojznačná, je na místě přechylovat a užívat tvary feminina. Varianty jako **la matemático* či **la músico* nejsou správné (nejsou uznané Španělskou královskou akademií jako normativní). Výraz **la matemático* se v korpusu CREA vůbec nevyskytuje, zatímco **la músico* velmi sporadicky ano (3 výskyty ve 3 dokumentech).

Substantivy, jejichž rod rozlišujeme na základě jejich shody se členem či adjektivem, jsou zpravidla substantiva složená jako *el/ la cazatalentos*, *el/ la correveidile*, *el/ la sabelotodo*, *el/ la mandamás*. Dále metonymická označení osob hrajících na hudební nástroje jako *el/ la batería*, *el/ la corneta* (i *el/ la cornetista*), *el/ la guitarra* (i *el/ la guitarrista*), *el/ la trompeta* (i *el/ la trompetista*), *el/ la violín* (i *el/ la violinista*). Třetí skupinou jsou pak zdvořilostní oslovení jako *Majestad*, *Alteza*, *Excelencia*. Patří sem i další případy jako *el/ la rehén* či *el/ la testigo* a také všechny vojenské hodnosti (*el/ la soldado*, *el/ la sarento*, *el/ la capitán*, *el/ la coronel* a další).⁸⁴ V souvislosti s podobnými tvary Španělská královská akademie ve své aktuálně platné Gramaticce uvádí, že již v podstatě vymizela feminina, která dříve označovala manželky mužů vykonávajících určitou profesi či zastávajících určitou funkci. Příkladem takových výrazů může být *la jueza* chápáno jako manželka soudce či „paní soudcová“ a analogicky vykládané tvary *la coronela* či *la gobernadora*.

V některých případech existují dva tvary feminina odvozené od téhož maskulina, liší se ovšem svým významem. Příkladem takového substantiva může být *instructor/ instructora*,

⁸⁴Real Academia Española: *Nueva gramática, de la lengua española*. , Op. Cit. I, 2009, § 2.6.b, 105.

institutriz. Druhé označení označuje výlučně domácí učitelku či vychovatelku, zatímco *instructora* je pojem mnohem širší.

U jiných označení pak existují dva tvary feminina a význam obou je stejný. Jedná se o rodové páry jako *el/ la poeta* i *la poetisa*, *el/ la aprendiz* i *la aprendiz*, *el/ la huésped* i *la huésped*, *el/la obispo* i **la obispa* (tvar, který Akademie neuznává), *el/ la sacerdote* i *la sacerdotisa*. Z následující tabulky zřetelně vyplývá, že u normativních tvarů převažují feminina odvozená od maskulin, zatímco feminina odlišená pouze členem jsou v úzu méně frekventovaná.

Uvedená čísla jsou však pouhým statistickým přehledem. Detailní analýza jednotlivých slov by musela obsahovat i stylistické, sémantické a jiné aspekty (například u feminina *la poetisa* by bylo nutno zvážit pejorativní nádech, který pro některé mluvčí má).

	Počet výskytů/ dokumentů		Počet výskytů/ dokumentů
la poeta	73/ 46	la poetisa	134/ 91
la aprendiz	3/ 3	la aprendiz	9/ 5
la huésped	5/ 5	la huésped	23/ 5
la obispo	2/ 2	la obispa	1/ 1
la sacerdote	4/ 1	la sacerdotisa	37/ 25

Kromě nutnosti vytvářet adekvátní tvary feminina vyvstává i potřeba vytvářet tvary maskulina pro označení profesí, které byly donedávna považovány za výlučně či převážně ženské. Příkladem mohou být *niñera*, *enfermera*, *secretaria*, *ama de casa* atd. Tato označení není možné chápat a užívat jako výrazy zahrnující oba rody a nejedná se o generické femininum.⁸⁵

Objevují se tudíž jevy z hlediska flexe či lexika mimořádné, ke kterým dochází při vytváření doposud neužívaných či neexistujících forem maskulina. Příkladem mohou být tvary jako dnes již běžně užívané označení *enfermero* nebo neologismus *ATS/ ayudante técnico sanitario* coby mužský protějšek zdravotní sestry (*enfermera*), případně *modisto* odvozený od generického označení *modista*, jehož rod byl dříve vyjadřován pomocí členu. V jiných případech se utvářejí neologismy jako například *auxiliar de vuelo* nebo *comisario de vuelo* pro muže, kteří vykonávají stejnou profesi jako *azafata*. Akademie však uznává

⁸⁵Suardiaz, D.E., Aliaga Jiménez, J. L. a Burgos, E.: *El sexismo en la lengua española*. Op. Cit., s. 26.

i označení *azafato*. Plurál *auxiliares de vuelo* pak může sloužit jako generické maskulinum, zatímco *azafatas* nemůžeme považovat za generické femininum.⁸⁶

Tvar *matrón* není sice prozatím Španělskou královskou akademií uznán, je ale užíván a profesionálové vykonávající tuto profesi usilují o to, aby se ve slovníku Akademie v budoucnosti objevil. Maskulinum *comadrón* Akademií naopak uznáno je.

Z následující tabulky je patrné, že všechny výše zmiňované tvary s výjimkou *comisario de vuelo* se v úzu ve větší či menší míře rozšířily.

Zajímavostí je zcela jistě i to, že novější tvar *el modisto* převažuje nad maskulinem *el modista*. Právě toto substantivum bylo ještě donedávna uváděno jako jediný příklad podobného přechylování z feminina do maskulina.

	Počet výskytů/ dokumentů
el modista	21/ 18
el modisto	69/ 41
auxiliar de vuelo	6/ 6
comisario de vuelo	0/ 0
azafato	8/ 5
matrón	2/ 2
comadrón	13/ 6

⁸⁶Suardiaz, D.E., Aliaga Jiménez, J. L. a Burgos, E.: *El sexismo en la lengua española*. Op. Cit., s. 27.

5. Slovní zásoba – idiomy, úsloví atd.

Lexikum jazyka, zvláště pak idiomy a úsloví zachycují skutečnost a zároveň odrážejí některé postoje a hodnoty společnosti, která daný jazyk užívá. Právě lexikální rovina jazyka je tou nejproduktivnější pro analýzy vztahů mezi jazykem, myšlením a kulturou.⁸⁷

Stěžejním dokumentem, který shrnuje a popisuje lexikum španělštiny, je slovník vydaný Španělskou královskou akademií, *Diccionario de la Real Academia Española*. Samotný slovník a celá řada definic v něm obsažených se staly terčem kritiky některých autorů. Mezi těmi, kdo upozorňovali na to, že mnohé z definic jsou sexistické, byli i Álvaro García Meseguer, Eulalia Lledó nebo Mercedes Bengoechea. Několik let před vydáním jejich prací se k počínající kritice těchto slovníkových hesel vyjádřil i člen Španělské královské akademie, Manuel Alvar, který uvedl, že instituce usiluje o to, aby definice ve slovníku byly objektivní, a proto ty zastaralé či jakýmkoli způsobem tendenční aktualizuje a přizpůsobuje současnosti.⁸⁸ Toto úsilí je zjevné, protože většina kritizovaných hesel již byla pozměněna a aktuální 23. vydání je tudíž genderově i jinak vyrovnanější než vydání předchozí.

García Meseguer poukazuje na to, že v mnoha definicích jsou ženám přisuzovány určité stereotypní vlastnosti, případně jsou ženy považovány za homogenní kolektiv. Pro ilustraci uveďme pouze dva příklady této kritiky, která jako i v jiných již zmiňovaných příkladech poukazuje na sexistické užívání jazyka (nikoli na vlastnosti jazyka samotného). Meseguer komentuje definici substantiva *mundillo* ve slovníku z roku 2001: *Almohadilla cilíndrica de seis a siete decímetros de largo y unos dos de diámetro, que usan las mujeres para hacer encaje*.⁸⁹ V aktuálně platném vydání slovníku je již pozměněná definice: *almohadilla: almohada para hacer encaje de bolillos*.⁹⁰ Analogicky k té z roku 2001 bychom pak podle Garcíi Meseguera mohli na základě genderových stereotypů vytvořit například následující definici pro *martillo*: *herramienta de percusión que usan los varones para clavar clavos*.⁹¹

⁸⁷Calero Fernández, M.Á.: *Sexismo lingüístico. Análisis y propuestas ante la discriminación sexual en el lenguaje*, Op. Cit., s. 94.

⁸⁸Alvar, M. El poder y la lengua, *ABC*, ze 31. srpna 1988, s. 3.

⁸⁹Real Academia Española: *Diccionario de la lengua española*, 2001.

⁹⁰Real Academia Española: *Diccionario de la lengua española*, 23. vydání (aktuální)

⁹¹García Meseguer, Á.: *¿Es sexista la lengua española? Una investigación sobre el género gramatical*, Op. Cit., ss. 56-57.

Stejní autoři upozorňují i na opomíjení či zneviditelňování žen jako například v definici slovesa *reinar*.⁹² Starší vydání uvádí: *Dicho de un rey o de un príncipe: Regir un Estado*.⁹³ Ve 23. vydání slovníku se tato definice nevyskytuje a je nahrazena neutrální alternativou: *Ejercer en una monarquía la jefatura del Estado*.⁹⁴

Zdvořilostní oslovení

V rámci slovní zásoby jako takové jsou možným zdrojem jazykového sexismu i zdvořilostní oslovení. Označení *señor* a *señora* nejsou symetrická. Oslovení *señora* se užívá zejména u žen, které jsou vdané nebo ve vyšším věku. Svobodná žena je oslovoována *señorita*. U mužů je bez ohledu na rodinný stav a věk jediným možným oslovením *señor*. Tato asymetrie dokazuje, že sociální status žen a mužů se liší, protože u žen oslovení zároveň vyjadřuje jejich rodinný stav. Lemus uvádí příklad řešení, které se rozšířilo v Salvadoru. Běžným se zde stalo oslovení žen *seño*, které nahrazuje obě zmiňovaná a nevyjadřuje tak to, zda je žena vdaná, či nikoli.⁹⁵ Výraz *seño* se ve slovníku Španělské královské akademie vyskytuje, avšak pouze v rámci studentského žargonu jako *señorita: tratamiento que se da a maestras o profesoras*. V corpusu CREA se *seño* neobjevuje vůbec. Ačkoli v jedné ze španělsky hovořících zemí se tato alternativa ujala, je pochopitelně těžko představitelné, že by bylo možné salvadorský úzus přenést do celého hispánského světa.

Názory na to, zda se v případě asymetrie mezi výrazy *señor* a *señora* jedná o jazykový sexismus, či nikoli, se liší. Tato oslovení můžeme považovat za desémantizovaná a tvrdit, že z hlediska jazykového sexismu je již zmiňovaná asymetrie zanedbatelná. Americké feministky ale již před lety přijaly opačný názor a v angličtině dosáhly vytvoření třetího typu, *Ms.*, které oproti *Mrs.* a *Miss* nevyjadřuje rodinný stav ženy a kladou jej tedy na roveň označen *Mr.* pro muže. Zpočátku byla tato novinka terčem posměchu, ale postupem času se stala součástí administrativního a právního jazyka. Například v OSN je používání tohoto titulu povinné, *Mrs.* a *Miss* se používat nesmějí.

Fenomén podobné asymetrie je společný téměř všem kulturám a nalzáme jej proto v celé řadě jazyků. Ve španělštině, italštině či francouzštině, stejně jako v češtině prozatím neexistuje titul vytvořený po vzoru anglického *Ms.* Zdá se nicméně, že ve španělštině se

⁹²García Meseguer, Á.: *¿Es sexista la lengua española? Una investigación sobre el género gramatical*, Op. Cit., s. 32.

⁹³Real Academia Española: *Diccionario de la lengua española*, 2001.

⁹⁴Real Academia Española: *Diccionario de la lengua española*, 23. vydání (aktuální).

⁹⁵Lemus, J. E.: *Sexismo en el lenguaje: mitos y realidades*. Op. Cit. s. 212.

otevřává cesta zkratce *Sa.*, mezi *Sra.* a *Sta.* V některých částech Španělska se dodnes užívá výraz *señorito*, v závislosti na zeměpisné oblasti symetricky nebo asymetricky se *señorita*.⁹⁶

Korpus CREA zachycuje následující stav a potvrzuje, že zkratka *Sa.* v praxi není vzácností.

	Počet výskytů/ dokumentů
Sra.	506/ 225
Sta.	73/ 47
Srta.	52/ 33
Sa.	204/ 120

Nesprávné páry

Hovoříme-li o lidech, správným párem je *varón/ mujer*. Tyto výrazy jsou jednoznačné. Až do 21. května 1993, kdy vláda schválila reformu článku 170 občanského zákoníku, byl ale správným párem *varón/ hembra* a uváděl se proto i v úředních formulářích, jakými byly například rodné listy. Výraz *hembra* však není jednoznačný, odkazuje jak k lidem, tak ke zvířatům. Pár *hombre/ mujer* je rovněž přípustný a správný, a to i přes sémantickou asymetrii výrazů. Pár *masculino/ femenino* je podle Garcíi Meseguera třeba užívat s obezřetností. V kontextu jazyka (gramatický rod slov) je rozdíl jednoznačný, stejně jako když mluvíme o pohlaví (např. *equipo femenino de baloncesto*). Naopak hovoříme-li o vlastnostech a postojích lidské bytosti, musíme mít na paměti, že *masculino/ femenino* není totéž, co to, co je mužům či ženám vlastní, nebo to, co se za jim vlastní v dané kultuře považuje.

Skutečnost, že jazyk užívá tatáž adjektiva *femenino/ masculino* pro označení gramatického rodu i biologického pohlaví, je zjevné směřování rodu a pohlaví neboli jazyka a mimojazykové skutečnosti.⁹⁷

⁹⁶García Meseguer, Á.: *¿Es sexista la lengua española? Una investigación sobre el género gramatical*, Op. Cit., ss. 26-27.

⁹⁷García Meseguer, Á.: *¿Es sexista la lengua española? Una investigación sobre el género gramatical*, Op. Cit., ss. 28-30.

Zdánlivé duály

Zdánlivými duály označujeme páry slov, u nichž mají mužský a ženský rod zcela odlišnou konotaci, jako například *un hombre galante* (pozorný, ochotný)/ *una mujer galante* (zhýralá), *un cualquiera* (bezvýznamný)/ *una cualquiera* (žena lehkých mravů), *un hombre desenvuelto* (vystupující příjemně a bez ostychu)/ *una mujer desenvuelta* (koketní), *un hombre honrado, honesto* (čestný, počestný v obchodních aktivitách)/ *una mujer honrada, honesta* (počestná, mravná v sexuálním životě). Tyto dvojice jsou obvykle dědictvím z minulosti a vyjadřují společenské hodnoty, které v dnešní době podléhají revizi. Ukázkou může být pár *hombre público* (ten, kdo se účastní veřejného života)/ *mujer pública* (prostitutka). Podle Garcíi Meseguera se však v případě, že chceme hovořit o prostitutce a užijeme výraz *mujer pública*, dopouštíme jazykového sexismu. V současnosti je tento výraz potřebný pro označení žen, které se věnují veřejnému životu.⁹⁸ Definice ve slovníku Španělské královské akademie však připouští pouze jeden význam slovního spojení *mujer pública*, a to *prostituta*.⁹⁹

V závislosti na užití může být dle příručky vydané Institutem Cervantes obdobným falešným párem i *solterón/ solterona*, avšak autoři se zabývají pouze párem *solterón de oro/ solterona*. Tento uměle vytvořený pár je dalším důkazem toho, že sexistickým může být jediné užívání jazyka, nikoli jazyk samotný. Obě označení nicméně odkazují k témuž rodinnému stavu, avšak u muže je konotace pozitivní, zatímco femininum *solterona* je despektivního charakteru. Z hlediska rodinného stavu je žena často označována právě na základě své příslušnosti k muži, což potvrzují slovní spojení užívaná v souvislosti se svobodnými ženami jako *se ha quedado para vestir santos*, *se le ha pasado el arroz* či *necesita casar un marido*. Pokud je žena naopak vdaná, užívají se slovní spojení jako *está fuera de mercado* nebo *fuera de circulación*. Pouze o ženách je také možné říci, že jsou *en edad de merecer* či *casaderas*.¹⁰⁰ Korpus CREA nicméně zachycuje kromě osmadvaceti výskytů feminina *casadera* i čtyři výskyty adjektiva *casadero*.

Podobně nevyvážená je dvojice výrazů *comportarse como un hombre* a *comportarse como una mujer*. První implikuje kvality jako chrabrost či sílu, které jsou obvykle přisuzovány

⁹⁸García Meseguer, Á.: *¿Es sexista la lengua española? Una investigación sobre el género gramatical*, Op. Cit., ss. 30-31.

⁹⁹Real Academia Española: *Diccionario de la lengua española*, 23. vyd.

¹⁰⁰Instituto Cervantes: *Guía de comunicación no sexista*, Op.Cit., s 106.

mužům, zatímco druhý odkazuje spíše k jemnosti a umírněnosti, čili vlastnostem stereotypně očekávaným od žen.

Chybějící slovní zásoba

Ve španělštině chybějí slova označující některé lidské vlastnosti nebo činnosti; užití jiných je problematické vzhledem k tomu, že se vztahují pouze k mužům jako např.: *hombria*, *caballerosidad*, *hombre de bien*, *hombre de Estado*, *hidalguía*.

K podobnému jevu dochází ve velkém počtu případů i na poli sexuality. Výrazy *viril* nebo *potente* nejsou pejorativního charakteru, naopak je můžeme považovat za pochvalné. Obdobné neutrální označení pro ženský rod chybí. Ze stejného sémantického pole jsou adjektiva jako *frígida* či *ninfómana*, která pejorativní jsou. Neutrální deskriptor neexistuje, musíme se tedy uchýlit k perifrázím.

Analogicky do nedávné doby neexistoval adekvátní neutrální výraz pro označení zevního ženského genitálu. Pro ten mužský slouží substantivum *pene*, zatímco pro ženský disponovali mluvčí až donedávna pouze hovorovým až vulgárním označením *coño*, případně dalšími nevyhovujícími synonymy. V současné době narůstá počet užití výrazu *vulva*, který tento problém řeší.¹⁰¹

Suardiazová také poukazuje na téma panenství, jakožto stavu spojovaného se ženami. Výrazy jako *estar señorita*, *estar coco* nebo *estar mate* bychom do češtiny přeložili jako „být pannou“, a zjevně se vztahují k ženám. Ekvivalent vyskytující se výhradně v maskulinu neexistuje. Slovní zásoba vztahující se ke koitu a ženským pohlavním orgánům zahrnuje dle autorky četné despektivní výrazy, z nichž je patrná mužská perspektiva. Jako důkaz Suardiazová uvádí mimo jiné slovesa jako *pinchar*, *clavar* nebo *empujar* na jedné straně a označení jako *cueva*, *erizo* nebo *concha* na straně druhé. Ze všech těchto pojmenování je patrný mužský náhled.¹⁰²

¹⁰¹García Meseguer, Á. *¿Es sexista la lengua española? Una investigación sobre el género gramatical*. Op. Cit., ss. 35-36.

¹⁰²Suardiaz, D.E., Aliaga Jiménez, J. L. a Burgos, E.: *El sexismo en la lengua española*. Op. Cit., s. 25

María Ángeles Calerová provedla na počátku 90. let 20. století obsáhlou etnolingvistickou studii zaměřenou na vulgární výrazy.¹⁰³ Za projev jazykového sexismu pak považuje to, že nadávky odkazující k mužským genitáliím jsou mnohem častější než ty, které odkazují k ženským genitáliím (v této oblasti můžeme hovořit o velkém množství chybějících lexikálních párů) a také to, že mnohá označení mužského pohlavního údu odkazují k předmětům určeným k bití či dokonce zabíjení jako *cachiporra*, *escopeta*, *estaca*, *estar bien armado*, *palo*, *pistola*, *pistolón*, *porra*, *trabuco*, *tranca*. Výrazná androcentrická perspektiva je podle ní ve slovní zásobě z tohoto sémantického pole zjevná.

Lze předpokládat, že tyto mezery ve slovní zásobě budou v budoucnosti vyplněny nově vzniklými výrazy. V některých případech bude derivace feminina přirozená a přímočará, jako v případě *mujer de Estado* coby duálu *hombre de Estado*. Zároveň je možné, že v jiných případech se maskulinum stane generickým maskulinem a bude tudíž označovat i ženy.¹⁰⁴

Nadávky a vulgarismy

V lexikálním poli nadávek lze vyzorovat mnohé asymetrie. Podstatou nadávek je to, že osobám upíráme vlastnosti, které od nich tradiční společnost očekává a které považuje za dobré. Tyto vlastnosti jsou pochopitelně pro ženy a muže odlišné, tudíž i nadávky cílí na různé aspekty. Zjednodušeně můžeme shrnout, že v případě mužů se obvykle jedná o odvahu a inteligenci, zatímco u žen o počestnost.¹⁰⁵

Nadávky vyjádřené substantivem či adjektivem, které má tvary pro mužský i ženský rod, jako například *tonto/ tonta* nebo *zafio/ zafia* nejsou zdrojem jazykového sexismu. Naopak ty, které mají jediný tvar, sexistické jsou. Takovými nadávkami jsou mimo jiné *cabrón*, *maricón*, *puta*, *tortillera* a další. Pečlivá studie podle Garcíi Meseguera dokázala, že ve druhé skupině, tedy mezi sexistickými nadávkami, převažují výrazy v ženském rodě, čili takové, které jsou namířeny proti ženám.¹⁰⁶

¹⁰³Calero, M. Á: "Los sexos y el sexo en los tacos. Una cuestión etnolingüística" Actas de las VIII Jornadas de la Investigación Interdisciplinaria, Instituto Universitario de la Mujer, Madrid, Universidad Autónoma, 1991.

¹⁰⁴García Meseguer, Á. *¿Es sexista la lengua española? Una investigación sobre el género gramatical*. Op. Cit., s. 36.

¹⁰⁵García Meseguer, Á. *¿Es sexista la lengua española? Una investigación sobre el género gramatical*. Op. Cit., s. 38.

¹⁰⁶García Meseguer, Á. *¿Es sexista la lengua española? Una investigación sobre el género gramatical*. Op. Cit., s. 38

V posledních letech je ale stále častější užívání neologismů derivovaných od výrazů, které do té doby existovaly pouze v jednom rodě, jako kupříkladu *cabrona* nebo *puto*. Dochází tak k desémantizaci těchto slov a přestávají tudíž být sexistickým výrazem, což dokládají i data získaná z korpusu. Výraz *puta* se objevuje v celkem 3.245 případech v 748 dokumentech, avšak ani maskulinum *puto* s 210 výskyty ve 116 dokumentech nemůžeme považovat za zcela ojedinělé. Obdobná je situace u páru *cabrón/ cabrona*. Původní tvar, tedy maskulinum *cabrón* se v korpusu CREA vyskytuje celkem v 984 případech ve 303 dokumentech, řídký však není ani výskyt feminina *cabrona*, u kterého jsme zaznamenali 148 výskytů v 61 dokumentech.

Nedávno vzniklým neologismem je i *testérico*, které podle Garcíi Meseguera označuje muže zcela pohlcené prací neschopné hrát si s dětmi a postrádající jakoukoli něhu. Tento výraz má být protikladem známého označení *histérica* a to jak v rovině jazykové (obě slova mají základ v řečtině), tak i v rovině reality. Výraz *histérica* pejorativně označuje přehnaně emotivní ženu, která se nedokáže racionálně ovládat, *testérico* naopak muže, který se chová až příliš racionálně a není schopen dávat najevo své emoce.¹⁰⁷

Slovník Španělské královské akademie výraz *testérico* neobsahuje, *histérico/ histérica* je pak popsáno jako *Coloq. Muy nervioso o alterado*. Akademie rovněž uvádí příklad užití: *Está histérico ante su entrevista de trabajo*, z něhož je zřejmé, že je tento výraz užíván jak ve femininu, tak i v maskulinu. Tento příklad jasně demonstruje stereotypní situaci ve společnosti, kdy se různé lidské defekty zdají být vlastní spíše jednomu nebo druhému pohlaví. Tato situace je ale v dnešní době v mnoha prostředích překonána, a proto jsou zapotřebí výrazy čtyři, nikoli pouze dva: *histérico, histérica, testérico, testérica*.

Tvary *testérico* a *testérica* se v korpusu CREA vůbec nevyskytují. V případě *histérico/ histérica* převažuje dle očekávání výskyt feminina (437 výskytů v 289 dokumentech) nad maskulinem (267 výskytů ve 180 dokumentech). Tato čísla nám však neposkytují zcela přesný obraz o užívání maskulina a feminina, protože jsou zde zahrnuty i slovní spojení jako *ataque histérico* (11 výskytů v 9 dokumentech). Slovní spojení *mujer histérica* se v korpusu objevuje (7 případů ve stejném počtu dokumentů), zatímco *hombre histérico* nikoli.

¹⁰⁷García Meseguer, Á. *¿Es sexista la lengua española? Una investigación sobre el género gramatical*. Op. Cit., ss. 38-39.

Calerová se na konci let 80. ve své doktorské práci¹⁰⁸ věnovala problematice sexismu ve rčeních a příslovích. Závěrem, ke kterému došla, je však to, že pokud v nich k sexismu dochází, jedná se spíše o sexismus obsahový než jazykový.

Výraz *hombre*

García Meseguer se také zabývá výrazem *hombre*, který může být ekvivalentem substantiv *varón* nebo *persona*. Užíváme-li jej v opozici k femininu *mujer*, nejedná se o dvojznačný výraz ani o jazykový sexismus, i tak jej ale García Meseguer doporučuje užívat co nejméně a nahrazovat jej výrazy *persona* a *varón* dle kontextu.¹⁰⁹

¹⁰⁸CALERO, María Ángeles. *La imagen de la mujer a través de la tradición paremiológica española*, Tesis doctoral. Estudi General de Lleida, Lérida, Universidad de Barcelona, 1990.

¹⁰⁹García Meseguer, Á. *¿Es sexista la lengua española? Una investigación sobre el género gramatical*. Op. Cit.,s. 45

6. „Sexistické“ užívání jazyka - sexismus v jazyce marketingu, reklamy a ve veřejných dokumentech

Projevům sexismu v jazyce marketingu a reklamy a především pak ve veřejných dokumentech je v posledních letech věnována velká pozornost. Jak jsme již zmínili v úvodní kapitole, mnohé veřejné instituce vydaly vlastní příručky nesexistického jazyka. Jejich zaměření je různé stejně jako jejich kvalita. Mnohé z nich k problematice zaujímají dosti radikální postoje a jejich závěry a doporučení jsou v některých případech z jazykového hlediska neobhajitelná, mimo jiné proto, že dochází k zaměňování sexismu společenského se sexismem jazykovým. Jiná doporučení jsou věcná a případně se dočkala i aplikace v praxi.

Některé mezinárodní vědecké časopisy například vyžadují, aby autoři neuváděli v bibliografických citacích pouze počáteční písmeno křestního jména, protože existuje tendence mylně předjímat, že autorem citovaného díla je muž, nikoli žena. Existují i četná další podobná společenská opatření. Jejich cílem je zabránit vzniku situací, v nichž by docházelo k diskriminaci žen.¹¹⁰

V mnoha zemích včetně Španělska je také uzákoněno nebo alespoň doporučeno užívání přechýlených tvarů v pracovních inzerátech.

Za extrémní případ snahy o politickou korektnost a vyhýbání se jazykovému sexismu ve veřejném dokumentu pak můžeme považovat aktuálně platné znění Ústavy Bolívarovské republiky Venezuela, v jejímž textu maskulinum v generické funkci nenajdeme. Článek 41 je názornou ukázkou: *„Sólo los venezolanos y venezolanas por nacimiento y sin otra nacionalidad, podrán ejercer los cargos de Presidente o Presidenta de la República, Vicepresidente Ejecutivo o Vicepresidenta Ejecutiva, Presidente o Presidenta y Vicepresidentes o Vicepresidentas de la Asamblea Nacional, magistrados o magistradas del Tribunal Supremo de Justicia, Presidente o Presidenta del Consejo Nacional Electoral, Procurador o Procuradora General de la República, Contralor o Contralora General de la República, Fiscal General de la República, Defensor o Defensora del Pueblo, Ministros o Ministras de los despachos relacionados con la seguridad de la Nación, finanzas, energía y minas, educación; Gobernadores o Gobernadoras y Alcaldes o Alcaldesas de los Estados y Municipios fronterizos y aquellos contemplados en la ley orgánica de la Fuerza Armada*

¹¹⁰Bosque, Ignacio: Sexismo lingüístico y visibilidad de la mujer. Op Cit., s. 3.

*Nacional. Para ejercer los cargos de diputados o diputadas a la Asamblea Nacional, Ministros o Ministras, Gobernadores o Gobernadoras y Alcaldes o Alcaldesas de Estados y Municipios no fronterizos, los venezolanos y venezolanas por naturalización deben tener domicilio con residencia ininterrumpida en Venezuela no menor de quince años y cumplir los requisitos de aptitud previstos en la ley.*¹¹¹

Roca¹¹² ve své práci ústavu komentuje a upozorňuje na to, že více než polovina ze tří set padesáti článků a osmnácti přechodných ustanovení obsahuje jeden nebo více přechýlených tvarů. Jejich užívání je v celém textu zcela systematické. Text je obtížně srozumitelný a je jasným příkladem nefunkčnosti podobných opatření.

Kapitolou, které je věnovaná značná pozornost ze strany veřejnosti, různých veřejných institucí i feministek, je reklama. Tvůrci reklam se často dopouštějí sexismu společenského, a to tím, že ženy prezentují buď jako ženy v domácnosti nebo jako sexuální objekt. Striktně však rozlišovat sexismus jazykový a sexismus společenský je v tomto případě obzvláště obtížné. Nabízíme tedy několik příkladů sexistických reklam, v jejichž případě lze hovořit o obou druzích sexismu.

V příloze číslo 1 vidíme reklamu, kterou vytvořila agentura Academia de la Publicidad při příležitosti třístého výročí založení Španělské královské akademie. Součástí kampaně byl i televizní spot, ve kterém matka hovoří k dítěti. Matka se vyjadřuje velmi nekultivovaně a okřikuje dítě, které dělá nepořádek v kuchyni. Díky Akademii se však matka náhle začne vyjadřovat velmi sofistikovaně a domácnost září čistotou. Slogan *Limpia, fija y da esplendor* zcela jasně paroduje reklamy na úklidové prostředky. Tato reklama byla terčem kritiky ze strany feministických hnutí. Feministky argumentovaly tím, že je reklama sexistická a diskriminuje ženy tím, že je degraduje pouze do jejich úlohy v domácnosti.

V příloze číslo 2 si můžeme povšimnout reklamy využívající slovní hříčku. Nápis *REMAJAS* odkazuje ke slevám (*rebajas*), avšak nabádá zároveň k tomu, že být *maja*, čili hezká, je to, oč by ženy měly usilovat. Obrazová část pak adresátům podsouvá, jak by měla hezká žena nejspíše vypadat.

¹¹¹ Constitución, artículo 41, dostupné z <http://www.tsj.gov.ve/legislacion/constitucion1999.htm>

¹¹²Roca, I. M.: Todas las vascas son vascos, y muchos vascos también vascas. Género y sexo en el castellano. Op. Cit., s. 78.

V příloze číslo 3 je reklama na cukrovinku Snickers. Slogan *Si gritas como nena al ver una araña, seguro tienes hambre* odkazuje k chování, které se stereotypně přisuzuje ženám, coby „slabšímu“ pohlaví a můžeme jej tedy rovněž považovat za ukázkou sexistického užívání jazyka.

V příloze číslo 4 vidíme reklamu na pivo značky Schneider. Reklama je sexistická zejména po obrazové stránce, což je ovšem sloganem *Es fácil ser hombre* výrazně podpořeno. I tato reklama byla velmi kritizována a vedení značky se za ni později omluvilo.

Konečně v příloze číslo 5 si můžeme prohlédnout reklamu na deodorant značky Old Spice. Slogan *Deja de oler como niña y huele a hombre* je příkladem již zmiňovaného rozdílného označování příslušníků obou pohlaví. Femininum je zde užito ve zdvojnásoběném tvaru, zatímco maskulinum nikoli, čímž se autor dopustil zjevně sexistického užití jazyka.

7. Závěry

Klíčovou rolí při studiu jazykového sexismu sehraává gramatická kategorie rodu. Substantiva jsou ve španělštině tříděna do dvou skupin dle rodu na maskulina a feminina. Toto třídění je arbitrární a nemá zjevnou příčinu. Protože je třídění arbitrární, rys, dle kterého probíhá, je abstraktní. Jediným důvodem pro existenci rodu je shoda, ke které dochází při konstrukcích obsahujících substantiva a některá další slova.

Samotný rod v jazyce je rovněž arbitrárním fenoménem a jednotlivé jazyky jej vyjadřují a užívají velmi rozdílně. Není tedy možné používat ho jako kritérium, zda a do jaké míry je společnost, která jazykem hovoří, sexistická. Představa, že změníme-li jazyk, zlepší se postavení žen ve společnosti, je nereálná, protože jazyk pouze odráží skutečnost. Jsou-li ve společnosti ženy oproti mužům znevýhodňovány, bude přetrvávat i antropocentrické užívání jazyka. Změní-li se společenské poměry, jazyk se přirozeně adaptuje tak, aby odrážel skutečné sociální role mužů a žen. Již v minulosti se ukázalo, že když došlo ke společenským změnám, jazyk se vždy pozvolna a zcela přirozeně přizpůsobil novým skutečnostem. Je tedy zřejmé, že pravidla se v jazyce mění na základě většinového úzu a nikoli na základě rozhodnutí určité skupiny uživatelů. Úsilí o zbavení jazyka domnělého sexismu by se tedy mělo spíše ubírat cestou změn ve společnosti, prosazování rovných příležitostí a boje proti diskriminaci žen.

Právě tyto nově vznikající tvary se často v úzu prosadí a zaplní tak místa, kde lexikum chybělo. Typickým příkladem jsou označení žen v tradičně mužských profesích. Jak dokládají data získaná z jazykového korpusu Španělské královské akademie, feminina jsou v současné době u většiny profesí běžně užívána, což dokládá, že se jazyk přizpůsobil realitě.

Je třeba zdůraznit, že je nutné důsledně rozlišovat gramatický rod a biologické pohlaví, stejně jako fakt, že jazyk sám o sobě není a nemůže být sexistickým. Jazykového sexismu se dopouštějí pouze jeho mluvčí tím, jak jej užívají.

Četné instituce a skupiny se k problematice jazykového sexismu vymezují a vydávají manuály a příručky nesexistického užívání jazyka. Až na výjimky je terčem jejich kritiky zejména užívání generického maskulina coby nepříznakového označení. Generické maskulinum však můžeme považovat za nepříznakové, tudíž zahrnující příslušníky obou

pohlaví. Jeho užívání je zároveň v souladu s přirozenou tendencí jazyka k úspornosti. K důslednému syntetickému přechylování typu *profesores y profesoras* dochází v mluveném jazyce velmi zřídka. V psané formě je o něco častější, avšak texty, jejichž autoři systematicky přechylují všechna jména, jsou neúměrně dlouhé a pro čtenáře hůře srozumitelné. Názorným příkladem je venezuelská ústava, v níž jsou přechylována všechna jména bez výjimky.

Další často navrhovanou alternativou jak se vyhnout generickému maskulinu je užívání abstraktních pojmenování jako například *profesorado* namísto *profesores*. Podobné formulace jsou však často zavádějící a nepřesné, v mnoha případech navíc přijatelný ekvivalent neexistuje.

Z hlediska lexika je pak za sexistické považováno asymetrické oslovení žen a mužů *señorita, señora/ señor* odvíjející se od jejich rodinného stavu, dále některé nesprávné páry jako například *varón/ hembra*, zdánlivé duály jako *hombre público/ mujer pública*, chybějící slovní zásoba či asymetrie a zřetelně androcentrická perspektiva u některých vulgarismů.

Jak již bylo řečeno, jazyk se mění na základě úzu, nikoli na základě umělého rozhodnutí. Přestože se problematice jazykového sexismu v posledních letech věnuje mnoho autorů i institucí, kteří veřejnosti nabízejí nejrůznější východiska u závěry a řešení, mnohým mluvčím jsou tyto úvahy zcela cizí a užívají svůj rodný jazyk k tomu, k čemu primárně slouží, tedy ke komunikaci. A užívají jej tak, jak si ho osvojili, a to bez nejmenšího úmyslu diskriminovat, zneviditelňovat či devalvovat jakoukoli část společnosti.

Seznam použité literatury:

- ALONSO, Amado - HENRÍQUEZ UREÑA, PEDRO. *Gramática Castellana, Primer Curso*. Buenos Aires: Editorial Losada, 1964.
- BELLO, Andrés. *Gramática de la lengua castellana destinada al uso de los americanos*. Madrid: EDAF, 2004.
- BOSQUE, Ignacio: Sexismo lingüístico y visibilidad de la mujer. In: *Boletín de información lingüística de la Real Academia Española (BILRAE)*. 2012. [online]. [cit. 2016-06-22]. Dostupné z: http://www.rae.es/sites/default/files/Sexismo_linguistico_y_visibilidad_de_la_mujer_0.pdf
- CALERO, María Ángeles. *La imagen de la mujer a través de la tradición paremiológica española*, Tesis doctoral. Estudi General de Lleida, Llérida, Universidad de Barcelona, 1990.
- CALERO, María Ángeles: Los sexos y el sexo en los tacos. Una cuestión etnolingüística. In: *Actas de las VIII Jornadas de la Investigación Interdisciplinaria*, Instituto Universitario de la Mujer, Madrid: Universidad Autónoma, 1991.
- CENTENERA SÁNCHEZ-SECO, Fernando. ¿A qué hace referencia la ley orgánica 3/2007 de igualdad en su artículo relativo al ámbito lingüístico? *Revista Telemática de Filosofía del Derecho*. 2011, č. 14, s. 137-157.
- CONSELLERIA DE BIENESTAR SOCIAL. *Igualdad, lenguaje y Administración: propuestas para un uso no sexista del lenguaje*. Valencia: Generalitat Valenciana, 2009.
- COUNCIL OF EUROPE, Comitee of Ministers. *Recommendation No. R (90) 4*. 1990. [online]. [cit. 2016-06-20]. Dostupné z: <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet>
- ČMEJKROVÁ, Světa. “Jazyk pro druhé pohlaví”. In: Daneš a kol. *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia, 1997, s. 146-158.
- DECARLI VALDROVÁ, Jana. “Ženská a mužská role v jazyce.” In: *ABC feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 9-16.
- GARCÍA MESEGUER, Álvaro. ¿Es sexista la lengua española?, *Panace@*, n.º 3, vol. 2, 2001.
- GARCÍA MESEGUER, Álvaro. *¿Es sexista la lengua española? Una investigación sobre el género gramatical*. Barcelona: Paidós, 1994.

- GREENBERG, Joseph H. . Some universals of grammar with particular reference to the order of meaningful elements. In: GREENBERG, Joseph H. *Universals of Language*. London: MIT Press, 1963, s. 73-113.
- INDRUCHOVÁ, Libora. Gender v médiích: nástin problematiky. In : *Společnost žen a mužů z aspektu gender*. Sborník studií. Praha : Open Society Fund, 1999.
- INSTITUTO CERVANTES. *Guía de comunicación no sexista*. Madrid: Aguilar, 2011.
- LLEDÓ, Eulàlia: *El sexismo y el androcentrismo en la lengua: análisis y propuestas de cambio*. Barcelona: Institut de Ciències de l'Educació, 1996.
- LEMUS, Jorge E. Sexismo en el lenguaje: mitos y realidades. In: *Memorias del Encuentro de la Red Centroamericana de Antropología*. San Salvador: Asociación Salvadoreña de Antropología, 2001, s. 195-225.
- LEMUS, Jorge E. La gramática y la biología en el género del español (1ª parte). *Revista Española de Lingüística*, 2005, vol. 35, núm. 1, s. 17-44.
- MEDINA GUERRA, Antonia. M. (coord.). *Manual de lenguaje administrativo no sexista*. Málaga: Asociación de estudios históricos sobre la mujer de la Universidad de Málaga y Área de la mujer del Ayuntamiento de Málaga, 2002.
- REAL ACADEMIA ESPAÑOLA. Informe de la Real Academia Española sobre la expresión violencia de género. [online]. [cit. 2015-10-22]. Dostupné z: <https://www.uv.es/ivorra/documentos/Genero.htm>
- REAL ACADEMIA ESPAÑOLA. *Esbozo de una nueva gramática de la lengua española*, Madrid: Espasa-Calpe, 1973.
- REAL ACADEMIA ESPAÑOLA. *Gramática de la lengua española*. Madrid: Espasa-Calpe, 1931.
- REAL ACADEMIA ESPAÑOLA *Nueva gramática de la lengua española*. Madrid: S.L.U. Espasa Liros, 2011.
- ROCA, Ignacio M.. Todas las vascas son vascos, y muchos vascos también vascas. Género y sexo en el castellano. *Boletín de la Real Academia Española*, 2009. núm. 89, s. 77-117. [online]. [cit. 2015-11-6]. Dostupné z: <http://www.fundeu.es/noticia/todas-las-vascas-son-vascos-y-muchos-vascos-tambien-vascas-genero-y-sexo-en-el-castellano-6469/>
- SUARDIAZ, Delia Esther, ALIAGA JIMÉNEZ, José Luis, BURGOS, Elvira. *El sexismo en la lengua española*. Zaragoza: Libros Pórtico, 2002.

- SUNDERLAND, Jane. *Language and gender: an advanced resource book*. London: Routledge, 2006.
- TALBOT, Mary M.: *Language and gender*. Cambridge : Polity Press, 2010.
- UNESCO: *Recomendaciones para un uso no sexista del lenguaje*, Paris, nedatováno. [cit. 2011-11-04]. Dostupné z: <http://unesdoc.unesco.org/images/0011/001149/114950so.pdf>
- Unidad de Igualdad de la Universidad de Granada: *Guía de lenguaje no sexista*, Granada: Universidad de Granada, sin fecha.
- Unidad para la Igualdad entre mujeres y hombres: *Guía de uso no sexista del lenguaje de la Universidad de Murcia.*, Murcia: Universidad de Murcia, 2011.
- VALDROVÁ, Jana. K české genderové lingvistice. *Naše řeč*, 1997, číslo 2, s. 87-91.
- ZAVADIL, Bohumil - ČERMÁK, Petr: *Mluvnice současné španělštiny (Lingvisticky interpretační přístup)*. Praha: Karolinum, 2010.
- VV.AA. Ley Orgánica 3/2007, de 22 de marzo, para la igualdad efectiva de mujeres y hombres. In: *Boletín Oficial del Estado*, 2007, núm. 71, s. 12611-12645.[online]. [cit. 2016-06-28]. Dostupné z: <http://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2007-6115>

Webové stránky

<www.rae.es>

<<http://www.buscon.rae.es>>

<<http://dle.rae.es/?w=diccionario>>

Resumé v českém jazyce

Jazykový sexismus v současné španělštině

V průběhu této diplomové práce jsme měli možnost seznámit se s problematikou tzv. jazykového sexismu v současné španělštině. Cílem práce bylo zmapovat historii i současnost tohoto fenoménu a nabídnout na něj kritický pohled. V teoretické části jsme shrnuli společenské okolnosti jeho vzniku a jeho širší ideový rámec a zmínili jsme významné práce na toto téma. Zvláštní pozornost byla pochopitelně věnována pracím věnujícím se španělskému jazyku. Nastínili jsme, co bylo a je předmětem zájmu genderové lingvistiky i to, jakým směrem se tato disciplína aktuálně ubírá.

V teoretické části práce jsme si položili otázku, zda jazyk může být sexistický, vytyčili jsme hranice mezi sexismem jazykovým a sexismem společenským a zaobírali jsme se tím, jak se vzájemně ovlivňují jazyk a mimojazyková skutečnost. Na základě odborných pramenů jsme vymezili jazykový sexismus jako devalvování či dehonestování žen v jazyce a antropocentrismus jako mužskou perspektivu.

Zrevidovali jsme jazykové jevy, které bývají považovány za projevy sexismu v jazyce: rod, maskulinum v generické funkci a „sexistickou“ slovní zásobu. Samostatná kapitola byla věnována označování žen v profesích donedávna vyhrazených mužům. Vybrané výrazy a jejich užívání byly analyzovány pomocí jazykového korpusu Španělské královské akademie.

Pozornost byla věnována i slovní zásobě, která bývá vnímána jako možný projev jazykového sexismu: zdvořilostním oslovením, nesprávným párům, zdánlivým duálům, chybějící slovní zásobě způsobující asymetrii z hlediska rodu a nadávkám a vulgarismům. Z vývoje jazyka je však patrné, že v případě potřeby se tyto mezery poměrně snadno zaplňují neologismy, jako tomu je v případě označení profesí a funkcí.

Poslední kapitola je věnována projevům sexismu v jazyce marketingu a reklamy a ve veřejných dokumentech. Z veřejných dokumentů jsme vyzdvihli Ústavu Bolívarovské republiky Venezuela, která je názorným příkladem snahy o politickou korektnost, avšak její text je důsledným systematickým přechylováním všech jmen značně deformován a jeho srozumitelnost a účelnost je narušena. V závěru této kapitoly pak analyzujeme pět reklam,

kteřé byly ve Španělsku publikovány a setkaly se s negativním ohlasem právě proto, že byly považovány za projev sexismu vůči ženám.

Závěrem, ke kterému jsme v této práci dospěli je, že jazyk sám sexistický není a být nemůže. Hovořit lze pouze o jeho sexistickém užívání.

Údajným projevem jazykového sexismu, na který naráží většina odborných prací i příruček nesexistického jazyka určených veřejnosti, je užívání generického maskulina. Maskulinum v generické funkci samo o sobě není projevem sexismu, protože se jedná o gramatický aspekt, který je navíc plně v souladu s přirozenou tendencí jazyka k ekonomičnosti.

Na závěr je nutno poznamenat, že v současné době k tématu jazykového sexismu vycházejí stále nové publikace nejrůznějšího charakteru i kvality a daná problematika nabízí další otázky vhodné k prostudování, některé charakteru jazykového, jiné spíše interdisciplinárního. Domníváme se, že jsme poskytli ucelený souhrn aktuálního stavu, který může posloužit jako východisko pro případné další zájemce o problematiku jazykového sexismu ve španělštině.

Resumé ve španělském jazyce

El sexismo lingüístico en el español actual

El presente trabajo de fin de carrera, bajo el mismo título, se ocupa del tema del sexismo lingüístico en el español actual, y pretende ofrecer un panorama de la historia y la actualidad de este fenómeno y someterlo a una mirada crítica. En la parte teórica describimos las circunstancias de su nacimiento y lo relatamos con su marco ideológico. También hemos mencionado estudios importantes acerca del tema, con especial interés en los que se dedican al español. Asimismo hemos planteado los objetivos principales de la lingüística feminista y su estado actual.

La cuestión si la lengua puede ser sexista ha sido una de las cuestiones clave de la parte teórica del presente trabajo. Hemos determinado las diferencias entre el sexismo lingüístico y el sexismo social y hemos estudiado cómo se influyen la lengua y la realidad extralingüística. A base de estudios especializados hemos definido el sexismo lingüístico como discriminación por género (típicamente se trata de discriminación de la mujer) en la lengua, y el antropocentrismo como una perspectiva claramente masculina.

Hemos analizado algunos fenómenos que se suelen considerar como muestras sexistas en el lenguaje: el género, el masculino genérico y el léxico “sexista“. Un capítulo lo hemos dedicado a nombres de profesiones tradicionalmente destinadas a los hombres. Algunas expresiones selectas las hemos analizado con la ayuda del corpus lingüístico de la Real Academia Española.

Asimismo hemos estudiado el léxico que se considera sexista: tratamientos de cortesía, pares incorrectos, duales aparentes y vacíos léxicos que causan asimetrías en cuanto al género, igual que algunos insultos y vulgarismos. La evolución de la lengua demuestra que cuando es necesario, surgen neologismos y ocupan esos vacíos léxicos. Un ejemplo de ello pueden ser nombres de profesiones y cargos tradicionalmente masculinos.

Para concluir el tema hemos dedicado un capítulo a las muestras del sexismo en el lenguaje administrativo y en el lenguaje de publicidad y marketing. La Constitución de la República Bolivariana de Venezuela es un ejemplo obvio de los esfuerzos por un lenguaje políticamente correcto en los documentos públicos, sin embargo, el uso sistemático de las

formas del masculino y femenino de todos los nombres que aparecen, hace que el texto sea bastante incomprensible e incómodo de leer. Siguiendo con el tema hemos analizado cinco carteles publicitarios que aparecieron en España durante los últimos años y que fueron criticados por ser sexistas contra la mujer.

La conclusión clave de este trabajo es que la lengua no es y no puede ser sexista. Solamente podemos hablar de unos usos sexistas. La supuesta muestra del sexismo en el lenguaje más discutida tanto en trabajos especializados como en manuales destinados al uso del público, es el uso del masculino genérico. El masculino genérico no se puede considerar sexista, ya que se trata de un fenómeno gramatical, además en acuerdo con la economía lingüística, tendencia natural de las lenguas.

Cabe mencionar que en la actualidad siguen apareciendo nuevos trabajos acerca del sexismo lingüístico. Son trabajos de distinto enfoque y distinta calidad y el tema abarca una gama bastante amplia de cuestiones para analizar, algunas de carácter puramente lingüístico, otras de carácter interdisciplinar. Creemos que acabamos de traer una vista panorámica, que puede servir como base para otros interesados en el tema del sexismo lingüístico en español.

Přilohy

Příloha 1

Příloha 2

**Si gritas
como nena
al ver una araña,
seguro tienes
hambre.**

**NO ERES TÚ
CUANDO TIENES
HAMBRE**

SNICKERS

CÓMETE EL MUNDO.

© 2011 Mars, Incorporated. All rights reserved. SNICKERS and the SNICKERS logo are trademarks of Mars, Incorporated. All other marks are the property of their respective owners.

Příloha 4

Příloha 5

